

సర్వహక్కులు
ప్రకాశకులవి.

ప్రథమ అవసర
మీరు చదివి

కాశహస్తీ తమిళాగ్రామం అంశం నమస్కరించి
స్వస్థీయ శ్రీరాజేశ్వరీ ప్రెస్ నందు
ముద్రించబడియె-రాజుపం.

కాశీ ప్రెస్
రిజిస్టర్డ్

మూల్యం
రూపాయి పావులూ

ఈ నాటకమును మా నిండుట, ప్రదర్శించుట, స్క్రీనుచేయుట
దికాద్వ తీయుట వగైరాలు సహా వ్రాతపూర్వకమైన అనుమతి లేనిచో,
ఎవరును చేయరాదని యిందుమూలముగా తెలియజేయుచున్నది. ఈ
నియమములు అతిక్రమించినవారు మేము చేయు సీవిల్ సుయ్ సర్వ
లకు బాధ్యులగుదురు.

ఇట్లు,
కాపీరైటు హక్కుదార్డు
కాళహస్తి తమ్మారావు అండ్ సన్స్,
రాజమండ్రి.

ఇంద్రుల పాత్రములు.

— ♦ వృక్షములు ♦ —

కర్ణాటక గుహ :—కథానాయకుడు.

జయమల్లుడు :—మీరాతండ్రి.

నియానగుడు :—యోగి

సువనసింగ్ }
సుప్తసింగ్ } వార్తాహములు.

నిననాథభట్టు }
సదానందపు } పౌరులు.

కామిశ్రేష్ఠి :—

— ♦ స్త్రీలు ♦ —

మీరాబాయి :—కథానాయకురాలు.

నీరాబాయి :—మీరాజనని.

సుగుణాబాయి :—మీరా ఆడబడుచు.

నళిని :—మీరాచెలికత్తె.

సుందరమ్మ :—

వృక్షురాలు :—భిక్షురాలు.

శ్రీ రస్తు.

మీ రా బాయి

ప్రథమాంకము.

మొదటి రంగము—రాచనగరులో కైవలవస్తుందిరము.

(ప్రవేశము—పాండురంగనామనంకిర్తన మొనరించుచు
దయానందయోగి—అన బంధము—1)

దయా :—(స్వగ) ఆహా ! భోగపగాయణులు, శ్రీమంతిలునగు శ్రీ
యుల గర్భమున నుద్భవించియు, బదియాలువత్సరములైన
బైబడక ముందే, విజితేంద్రియులగు మహామునులకు సైతము
దుర్లభంబులగు భక్తివైరాగ్యముల సముపార్జించుకొని, చూర్తి
భవించిన నద్గుణపుంజమేయనఁ దనరుచున్న మీరాబాయి,
హింసాసుందరీమణులకెల్ల మార్గదర్శిగదా ! అక్కనృజన్మ
మఁచేత శ్రీత్రయకులమెల్లఁ బునీతమైనది—తల్లిదండ్రులగు వీరా
జయమల్లులు ధన్యులయిరి. రావోరు రాజవంశమెల్ల నామెచు
జూచి గర్వంపవలసినదే !

సీ. మందాకినీ దిన్య • మందవీచికలందు

లలిఁ దూఁగు నాయందు • కళలభాతి

గ్రీష్మకాలోద్భవ • పుష్పసారభయుక్త

వనవీధిఁ జరుచు • పవనుఁబోలె

సాంధ్యరాగంచిత ♦ సాందర్యవిస్ఫూర్తి

ప్రకటించు మేఘమూ ♦ లిఖితపగిది

చూతఖాదనమున ♦ శిశువలకలంత

కంతనిర్దళ శ్రావ్య ♦ గానమట్లు

గీ. భభిర! సుందరంబును, సుఖ ♦ ప్రదముఁ గాంతి

మంతమును, మధురమ్మునై ♦ భస్మరాలి

తనువు-నద్వర్తనంబును ♦ దర్శనంబు

పాటయు నమరి, జనచుకున్ ♦ పడచుగలుగు.

ప్రజలెల్లరు నామెయొక్క సచ్చరిత్రంబును గాథలుగ వాకొను
చుండఁ బలుమారు లాకర్షించితిని. సామాన్య స్త్రీచందమున
నామె వేదసాదలతోఁగలసి, వితలదేవుని బడించుచు నీధులఁ
బడి పోవుచున్నపుడు ప్రత్యక్షముగఁ జూచితిని. కాని, నేనింత
వరకు నామెతో ముచ్చటంపలేదు. తఱువాతనే, యామె
యీ భజనమందిరమునకుఁ బ్రార్థనసేయవచ్చునని తెలిసికొని,
యామెతో సంభాషించు నుత్సాహముతో నరుదెంచితిని.
(కొంచెమూగి) అదే! రాచనగరులోని మంగళవాద్యములు
వినఁబడుచున్నవి. (ఆకసమువంకఁ జూచి) హార్యోదయకాల
మాసన్నమయినది. అప్పుడే పురవీధులందు సందడులెట్లుకందు
కొన్నవో! భాస్కరాగమణము ప్రజలలో నెంతసంచలనముం
బుట్టించుచున్నదో!

సీ. కానుక లర్పింపఁ ♦ గాఢోలు! గొల్లలు

పాలకుండలతోడఁ ♦ బయనమయిరి!

మేల్కొల్పు గీతముల్ ♦ వినిపింపఁ గాఢోలు!

పక్షులు తమగూండ్లు ♦ బాయుచుండె!

నుదతులు కాఁబోలు ! ♦ చూడ వేడుక పడి

చెఱువుగట్టులపై ని ♦ జేరివారు !

స్వాగతంబీయంగ ♦ వాంఛించికొఁగోలు !

తమ్మిగుంపులవెల్ల ♦ దలలనెత్తె !

సీ ప్రాగ్గీశాంగన నోముల ♦ పంటయనఁగ

సూర్యుఁ డాకసంబునఁ బొడ ♦ సూశినంత

జనుల కోలాహలంబులు ♦ వంతరల్లె

జగము మేల్కొంచె జీకటుల్ ♦ సమసిపోయె.

భక్తురాలగు మీరాబాయి యింకను దృగ్గోచరముగాలేదు. నిద్రనుండి పెండలకడచే యామె లేచునని వినియుంటిని— నేడీ భజననుందిరమున కరుదెంచుటలో దడముట కేమికారణమో ! (ఇంచుక సేపాసి) అహా ! నే నెంతపుణ్యాత్ముడను ! మూర్తీభవించిన భక్తిరసమో, లేక యిలకనతరించిన భారతి యోయనఁ దనరుచు, మంజులమధురాలావ మొనరించుచు నిటు వచ్చుచున్న యా సుందరీమణియో మీరాబాయి !

చ. కమల దళాంచిరింబులయి ♦ కాంతులసీనెడు కన్నులందు శాంతము తొణుకాడ-భక్తికి-ని ♦ ధానముగా వెలుఁగొందుమోమునందమరఁగ మందహాసము-ల ♦ తాంతములం గొనివచ్చునామె-గా నము మధురమ్ము, శ్రావ్యమును ♦ నవ్యమునై విననయ్యెచియ్యెడన్ సాధుసందర్శనము నకలభాగ్యప్రదముకదా !

(అంతః జేతఁ బూలసెజ్జను బట్టుకొని, మీరాబాయి ప్రవేశము.)

మీరా :—(దయానందు నుద్దేశించి, తనలో) అహా ! ఏమి నా భాగ్యము ! నేటితో నా నోములు ఫలించినవా ? నా జన్మ తరించి

సదా? గతరాత్రి స్వప్నమున రంభోడ దేవుడు సాక్షాత్కరించి,
 “యచిరకాలములో నద్గురుపాదసంసేవాభాగ్యము నీకుఁ బ్రాప్తించు
 గలడ”ని నుడివెను. ఆ గురుదేవుఁ డీతఁడేకా.బోలు! (ప్రకా)
 ఓ భక్తాగ్రగణ్యా! వాసురాలిదే భక్తి పురస్కరముగా బ్రణమిల్లు
 చున్నది—అనుగ్రహింపుడు. (అని పూలసెజ్జను గ్రిండఁబెట్టి నచున్న
 రించును.)

దయా:—పాండురంగ పాదారవిందసేవాసద్భాగ్య పాత్రికస్తు.
 కమారీ! మీరా! తఱువాతనే యిటకువచ్చి, నీ దర్శనముకొను
 వేచియున్నాను.

మీరా:—మహాత్మా! ఈ వాసురాలి మెడ నిన్నే శుకకరు:వా
 శయమును వ్యక్తపరచిన భక్త కేళిరులగు మీ వృత్తాంతము వినుటకు
 హృదయము వేగిరపడుచున్నది. అనుగ్రహింశురా?

దయా:—అమ్మా! నే నొకసన్యాసిని. నన్ను “దయానం
 దుడ”ని యెల్లరు వ్యవహరింతురు. బాల్యమున నీ పరమేశ్వరానుగ్ర
 హమున భక్తివైరాగ్యము లలవడఁజేసికొని, పుణ్యక్షేత్రములం
 గ్రుమ్మరుచు నే నెఁగివసూక్తులను ప్రజలకు బోధించుచుఁ గాలము
 వెళ్ళెబుచ్చుచున్నాను నే నీ మార్వారు దేశమునకువచ్చి మాసము
 దినములయినది. నీ పవిత్రచరిత్రమును బ్రజలమూలమున విని, నిన్ను.
 జూచి, నీతో ముచ్చటింపఁగోరి యిపు డిటకు వచ్చితిని.

మీరా:—మహాత్మా! యోగిపుంగవా!

మ. పరలోకాందిత నిత్యసౌఖ్యమె మదిఁ ♦ వాంఛించి, సంసారమున్
 బరివర్జించి, విరాగితై, వినుతన ♦ దృక్పాగ్రగణ్యుండవై
 పరమాత్ముండగు పాండురంగని సదా ♦ ప్రార్థించుచున్నట్టి నీ
 పరుదేవదరియించె నీ గృహము-నే ♦ నానందముం బొందితిన్.

సాధుసందర్శనము - సకలార్థసాధనము - దురితహరణము - సంతోషప్రదము
అని కెద్దలు చెప్పుదురు.

దయా. — తల్లీ! యావనవతివగు నీ కీర్తి క్షణేనైరాగ్యము ల్ల
నడుట పూర్వజన్మమున జేసిన పుణ్యవశమున నై యుండును. మహా
రాజపుత్రివయ్య, వెలగల వలునలకొల్లక, యాభరణములను ధరిం
పక, భోగలాలనపుగక, నిఱుజేదంతైనడ సామాన్యవస్త్రములను
ధరించి, పాండురంగ పదారవిందసేవామృతాస్వాదనానంతరమున
నీ చరితము సర్వజనసంకీర్తనీయముగదా!

మీరా: — స్వామీ! దయానందా! తనువులు క్షణభంగుర
ములు, బుద్ధుడప్రాయములు - యావనము ఝరీ వేగతుల్యము, మరణ
మరివార్యము - నిత్యము - నిర్మలమునగు జీవనముగోరువా రిహలోక
వాంఛలకలోనుగాను, సుఖములకు ముందంజవేయురు భోగములకా
న్తొండెరు మీరెటుంగని పరమార్థమేమిన్నది? యోగివరేణ్య!

నీ! వసియించుటకునవ్వ ♦ భర్తృహర్మ్యము లేల?

ఈయదే బూరుహ ♦ చ్ఛాయసుఖము
ధరియించుటకుఁ జారు ♦ తరభూషణము లేల?

తనరి వే నవలతాం ♦ తిములుమేస!

ఆరగించుటకయి ♦ క్షీరాన్నమదియేల?

తృప్తినందెద పండ్లు ♦ తి:నఁబొట్ట!

శయించుటకుఁబూల ♦ శయ్యలేవలయునా?

చాపరాబండలు ♦ చాలవొక్కొ!

గీ. మరణమానన్నమైనట్లు ♦ మనుజు: దొకఁడె

చనెడు గ్రహచారముండ, సం ♦ సారమేల!

శాశ్వతముకాని జగతి సం ♦ చారమేల?

సర్వలోకేశు మరచి వి ♦ చారమేల?

దయా :—(తనలో) ఆహా! అన్నపూర్ణాదులకు గూడ దుర్లభం బగు మహాశ్రీ విజ్ఞానసంపద యీమె కలనడినదికదా! (ప్రకాశ) కుమారీ! మీరా! నీపలుకులు విజ్ఞానశోభితములు. సత్యసమన్వితములు - సర్వజన సమాదరణీయములు. నీభక్తి ప్రశంసార్హము.

మీరా :—దేవా! జన్మసాఫల్యము సడయుటకు భక్తిగోళకదా ప్రధానము! నిశ్చలభక్తి భావముతో - భవపాశమున జిక్కువడక, భవంతునిభజించు - పవిత్రుడే చరితార్హుడగుదా!

దయా :—అమ్మా! నిజము - నీవు చెప్పినట్లే నిజము. జనసంబంధినదాది మానవుడు దా • సాఫల్యమొందుచో.

దనువులో బుద్బుదసన్నిభంబులని స్వాం • శుభండు భావింపుచు, దనయిల్లంచుచు, వాకిలించును వృథా • తాపత్రయంబూన కా ఘనమౌ కేశవనామ సంస్మరణముం గాంగ్గించి చేయదగున్.

మీరా :—దేవా! తాపకీయ దివ్యభోధను నాస్వాపించి, భగ్యవైతని. కేటినుండి నాకు మీరుగురువులు - మీ యుపదేశానుసారముగ వర్తించుటయే నాముఖ్యధర్మమని విశ్లేశింతును.

దయా :—పుత్రీ! నీవు నాశిష్యుక మంకరించుట నా భాగ్యమే! కాని, నేనొకతావునందు వాడంగానుగదా! ఈదినమున నీవురమం దుంటిని - కేపు చిత్తూరునకు బయనముగా నున్నాడను. కనుక నీకును నాకును నెల్లప్పుడు నొక ప్రదేశమున గల సిగోనుటకు వీలు చిక్కదు. విజ్ఞానఖనినగు నీకితరు లుపదేశించుట కేమున్నది? అయినను మనసున నన్నాచార్యునిగా భావించితివికావున - నిత్యానందసంభాయకమగు, పాండురంగని దివ్యచరణారవిందముల నెల్లప్పుడు నిదేవిధమున భజింపుమని యుపదేశించుచున్నాను. ఆ శ్రీరంగ భజనకు దుల్మమగునది వేటొందులేదు.

నీ॥ కలుషంబు సడలించి ♦ కైవల్యమిచ్చును
 పాండరంగని దివ్య ♦ పాదభజన !
 భవభీతిఁజూఁగొట్టి ♦ భక్తితల్పమునేర్పుఁ
 బాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన !
 శ్లోదంబుసడలించి ♦ మోదంబు ఘటియించుఁ
 బాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన !
 అనివేకమునుమాల్చి ♦ సువిచారమొనఁగును
 పాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన !

గీ అట్టిదానిని శ్రద్ధమై ♦ నబల ! నీవు
 సతఃసునేయుచు సత్కీర్తి ♦ సంతరిల్ల,
 వర్ణనాతీత సంశోష ♦ వార్ధిఁదేలి
 స్త్రీలలో కెల్లను శివోచుఁ ♦ జెలంగుచున్ను !!

మీరా :—(దయానందుని పాదములఁవైడి) స్వామీ ! అజ్ఞాన
 వశంబున నఁ సారాంధకార కూపంబునఁ బడి నశింపకుండ, నన్నుద్ధ
 రించితిరి. మీయుపదేశమును దలఁచాల్తును. వివాహము నొల్లను.
 భవబంధములచేఁ గట్టువడను. భర్తయునునను, గర్తయునునను, హర్త
 యునునను నాకా విశల దేవుడే !

దయా :—(లేవదీసి) కుమారీ ! మేలు కులు ! ఆజన్మాంతము
 బ్రహ్మచారిశివై, లోకహితార్థము, శక్తివంచనలేక పాటుపడుచుం
 డుము. ఇక నేఁ పోయినచ్చెనను. నాకనుజ్ఞయున్ను.

మీరా :—గురుదేవా ! తమ దర్శనభాగ్యము మరల నీదాసు
 రాలికెప్పుడు లభించును ?

దయా :—కుమారీ ! నేను గేవు చిత్తూరునగరమునకుఁ బోవు
 చున్నాను. అటఁగల వేణుగోపాలస్వామిని సంవర్ధింప వలయునన్న
 కుతూహలముగలదు. ఆచందేశము వీడి యొక్కడి కేఁగెదనో—యిప్పుడు

చెప్పజాలను. కాని, నిన్ను జూచుటకై తిప్పక యెప్పుడయిన నిటకు వచ్చెదను. నామూలను విశ్వసించుము.

మీరా :—గురు దేవా ! విఠలదేవుని కొఱకు నేనీ పుష్పములంగైకొని తెచ్చితిని. నేను 'వీనితో నమ్మహాత్ముని బూజించుచుండును. భక్తిభావసమృద్ధితమగు మనోహరగీత మొందు పాడిన పిమ్మట మీరేగవలయునని నాప్రార్థన.

దయా :—అమ్మా ! అట్లేకానిమ్మ. (అనుబంధము 2)

(మీరాబాయి మందిరములోని పాండరంగ విగ్రహముపై బూవులనిడిన పిమ్మట - దయావండుడు పాడు గీతము ననుసరించి భజనసేయుచుండఁగాః దెరవ్రాలుచు)

రెండవ రంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము-చేతనాక లేఖంబట్టుకొని జయమల్లుడు)

జయ :—(లేఖను జదువుటలభినయించి-తనలో) ఆహా ! ఏమి నాభాగ్యము ! సర్వవిధములఁ దమతో సమానులగు వారితోడి నెయ్యమును, వియ్యమును-సాధారణముగా నమకూడుననుట నేనెఱింగినవిషయమే ! చిత్తూరు మహారాజాయగు సంభుడే స్వయముగా నాపుత్రికను-మీరాను(దన సహధర్మచారిణిగాఁ జేసికొనుతలంపుతో నాయంగీకారముంగోరుచు, నీలేఖను బుచ్చెంచి నాడు. ఇంక నాలసింపనేల ? పట్టమహిషితో ముచ్చటించి యనుకూలమగు ప్రత్యుత్తరమువ్రాసిపంపెదను. (ప్రక్కకుజూచి) అదిగో ! దేవియు నరుదెంచుచున్నది. ఆహా నడిగినయెడలఁ గొమరితయొక్క మనోగతాభిప్రాయముకూడ విదితమగును.

(అవుడు పీరాబాయి ప్రవేశము.)

పీరా :—నాథా ! చిత్తూరు రాణాయెద్దనుండి మీ కేదియో లేఖ వచ్చినదని ఓటిని. అందిలివిషయమే నెరుంగదగినదా ?

జయ :—ప్రేయసీ ! మాటలోనికే వచ్చితివి. లేఖయందలి యంశములనుగురించి నీతో ముచ్చటింపదలచితిని — రమ్మ — ఇటు గూరుచుండుము.

పీరా :—(ఆసీనుతాలై) సెలవిండు.

జయ :—దేవీ ! మన మీరాకు—ముక్తవయస్సు వచ్చినది కదా ! అఃస్య లావణ్య తేజోవిరాళియు — చిరువమాన విద్యావతియు నగు నామెకు వివాహమొనరించు టవసరముగదా !

పీరా :—నాథా ! ఆమెకు బెండిలికిదగిన యీడ్డీ వంకే వచ్చినది. వివాహమునుగ జేంచి ప్రస్తావించినపుడెల్ల నామె వింతగా ముచ్చటించుచుండును.

జయ :—వార్ధకమునఁ బొందదగిన భక్తివైరాగ్యము నామె బాల్యమందే పొందినది. యౌవనమందుఁగూడ నక్షేయున్నది.

పీరా :—రాచకలమునఁబుట్టిన యాశువాఁ టుండుటకు వీలా ? వయస్సువచ్చుటతోడనే—సుత్త్రత్రయవంశసంజాతుండగు నుత్తమపురుషుని బరిణయంబాడకున్న, లోకము సమ్మతంపదుకదా !

జయ :—వివాహమున్న నామె కయిప్తమా ? లేక, కూలకషమగు తన భక్తిప్రవాహము నది యరికట్టునని తలంచుచున్నదా ?

పీరా :—ఆమె తలంపేదియో నాకుఁ దెలియదు—తానీ వజుకే పరమాత్ముండగు పాండుంగని ద్విరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించి పెండ్లియాడినదట ! ఈ చుధ్య నెవ్వరో మొకయోగి— “పరిణయమాడి భవపాశములఁ దగులువడకుమ ” ని యుపదేశించినాడట. అందుచేత రం

ఛోడదేవుడే తనకు భర్తయింట! ఇట్లు పలుకుచున్న యామెకు నమా
ధానము చెప్పట కెన్నరితరము?

జయ :—(విచారముతో) అక్కటా! చిత్తూరు మహారాజా
యగు కుంభుడు భార్యగా నామెను బడయగోరి, వాటి శేషము వ్రాసి
నాడు. ఆమె యిప్పుట మూర్ఖతను విసవకున్న నెట్లు?... ..
భగవన్నామనంత్రము వినబడుచున్నది! ఆమెమేకా బోలు నిటు
చచ్చుచున్నది.

వీరా :—మీరే, ఆమెతో సంభాషింపుడు. వెంటిలింగునుంచి
తన యగ్రచాయమేమని చెప్పినో విందము.

జయ :—మంచిది అట్లే యగుగాక!

(అంత భగవన్నామస్మరణ మొనరించుచు మీరాబాయి ప్రవేశము.

(అనుబంధ ౪ — 4)

వీరా :—అమ్మా! మీరా! నీవు నమయమునకే వచ్చితిని.
తండ్రిగారు నీతో నొక ప్రధానాంశమునుగుఱించి మాటాడగోరు
చున్నారు.

మీరా :—తల్లీ! నాన్నగారు నాతో బ్రహ్మవరసేయునంతటి
ప్రధానాంశ మేమున్నది?

జయ :—కుమారీ!

సీ. నిజ యశశ్చంద్రికల్ ♦ నిఖిల దిక్కులునింప

శేలనేలిన మహీ ♦ పాలవరులు

మగలాయి రాజులన్ ♦ మత్తేభములుఁజెండు

సిఃగంపుఁ గొడమలై ♦ చెలగునృపులు

ప్రళిత భారతదేశ ♦ స్వాతంత్ర్యమాశించి

పేరునిల్పిన మహా ♦ ధీరగుణులు

ఆలంబునందున ♦ నవజయంబెఱుంగక

వీగపద్మముఁగొన్న ♦ మేటిబలులు

గీ నగుచు వర్ణింపనేరికి ♦ నలవికాని

రీతింగొంచినారు—చి ♦ త్తూసువారు !

వారిలో పగగణ్యుడై ♦ వాసింగన్న

కుంభుడే నిన్నుఁ బత్ని 7 ౯ ♦ గొనఁదలంచె !

వీవు—మాకు లేక లేక కలిగిపశ్చిత్తు. సర్వవిద్యల నభ్యసించితివి—
 పుణ్యక్షేత్రముల నలసడ జేసికొంటి—యుక్తవయస్సు పైబడుటచే—
 క్షత్రియోదితబగువిధమునః శాణ్డిగ్రహణము చేసికొనివలయును.
 నీ పూర్వపుణ్యనశ్చరమునఁ గెగినవరుండు లభించినాఁడు.

మీరా :—(నవ్వుచు) తండ్రీ !

సీ॥ నమ్మామానంబగు ♦ జలజరాభునిమూర్తిఁ

గాంచిసుఖించెడు ♦ కనుల జంట

• మహిమాన్వితముడైన ♦ మాధవులీలలఁ

ముప్రొద్దునమ్మరియించి ♦ మురయుజిహ్వ

పాండురంగని దివ్యపాదారవిందంబు

లభిభక్తిసేవించు ♦ హస్తయుగము

ఏకాగ్రబుద్ధిమై ♦ శ్రీకృష్ణతత్వంబు

నెఱుంగయత్నించెడు ♦ హృదయకుహర

గీ॥ మన్యపురుషునిజూడంగ ♦ వానిచిలువఁ

గొలువఁదెలియంగ మదిలోనఁ ♦ గోరవెపుడు;-

చినుతవీణారవంబులఁ దవియు చెవులు

కాఁకిమూఁక కేకలవినఁ ♦ గడగునొక్కొ !

వీరా :—అమ్మాయి ! సీతల భగవద్భక్తి మా కమందానంద సంధాయకమే ! కాని- సీతచూపుచున్న వివాహక్షేముఖ్యము మాత్రము సంతాపసంజనకము.

మీరా :—తల్లీ! నేనీవఱకే నాహృదయము నా పాండునంగనికి నమర్పించితిని. అభగవంతునియందే నాదృష్టి కేంద్రీకరణమైనది. అట్టిదాని నిప్పుడు మరల్చుటకు సాధ్యమా ? సింగపుం గొడమహస్తమస్తమస్తమ్మముంగోరుఁ గాని- తృణవితానములతోఁ దృప్తినందసుకదా ! లలితమృణాల వల్లవంబుల నభిలషించు రాయంచచ్చేపసిల్లలంజేరదుగదా ! పాండురంగ నామామృతాస్వాదనాస్తమగు చిత్తిము పరచింతకుఁ దావీయదుగదా ! నీవెఱుంగని విషయము లేమున్నవి ?

వీరా :—మీరా ! ధర్మపథముచుదప్పట నిన్నుఁబోలిన సుగుణనతుల కుచితమా ?

మీరా :—నేనిందుఁ దప్పిన ధర్మమేమున్నది ? పాండురంగని ద్రికరణమద్ధిగఁ బ్రేమించితిని. ప్రేమించినవానినిచూచి యన్యుని జేబట్టవచ్చునా ? అట్లు చేబట్టిన నిహమున. జిల్లిశాంతియుండదు, సరమన సిత్యానందము ప్రాప్తింపదు. అత్మయొకవికర్పించి, దేహమునింకొకని కీచ్చుట ధర్మమా ? అయ్యది క్షత్రియాంగనల కర్వనమా ?

జయ :—అమ్మాయి ! సీత మహాభక్తరాలవై, పరమేశ్వరుని పదపంకజములను మనసుననిల్పి, నేవించుట ప్లాఘాపాత్రమే ! అస్మదాదులకది సంతోషకరమే ! కాని- పురుషునింబోలె నా జన్మాంతము బ్రహ్మచర్య మవలంబించియుంట తప్పదు.

మీరా :—తండ్రీ! సీతనన్ను మన్నింతువేనిఁ చెప్పుచున్నాను- నేనవివాహితనై, యా శ్రీమాన్నారాయణుని దివ్యవామా మృతిముంగ్రోలుచు - నందనందనుని పాదారవిందముల నమందానందముతో

సేవించుచు - లోకకల్యాణసంధాయక మగు ప్రజాసేవలన ప్రౌఢు
పుచ్చుటయే తప్పయిన - దేహధారులొనరించు తప్పులకిక లెక్క
యొండదు—

సీ॥ అజ్ఞానమనఃబడు ♦ నతివగర్భమునందుఁ
బిండమై చీములో ♦ నుండఁ దప్పు
తదుపరిమాయయన్ ♦ ధరణిపై లింగభే
దముబొంది శిశువౌచుఁ ♦ దనరందప్ప
తనఁ నకలకట్ట ♦ జనక సంసార సా
గరమునఁబడిముని ♦ కలఁగఁదప్ప
కలఁగియుఁగైవల్య ♦ కారణంబైన శ్రీ
హరినామపఠనంబు ♦ నురువఁదప్ప

సీ॥ మరచి మదినిఁ బశ్చాత్తాప ♦ వహ్నిరగులఁ
దనువు బూటకమంచు స్వాం ♦ తమునఁ బెలిసి
సర్వసంగ పరిత్యాగ ♦ సరణిసరసి
కోరి హరినిగొల్వకయుంట ♦ గొప్పతప్పు !

నా కనుజ్జయిండుఁ రంభోడ దేవుని మందిరమునను స్వామి దర్శనార్థమై
భక్తులు వచ్చువేళయైనది. నేనుపోయి వారిని సత్కరింపవలయునుఁ
(నిష్క్రమించును.)

వీరా :—నాథా ! ఇక మీ రామె కేమని బోధింతురు ?
కిటికేసరి శార్దూల గండభేరుండ ప్రభృతభయంకర మృగాలవాలం
బగు దుర్గమారణ్యంబులకేగి, అందుఁ గండమూలములం దినుచు,
నెండ వానలకోర్చి, యుగ్రతపంబొనరించు - జడదారులకేని యిట్టి
వైరాగ్య ముండదు.

జయ :—అకటా ! ఇపుడేది కర్తవ్యము ?

ఉ॥ కుందుదురా? అనూజతన * కం గల నిశ్చయమిట్లు తెల్పి-తా
 సుందర గాత్రుడైన పురు * ఘండగం బెండిలి కొల్లకుంట చే—
 మందరశైల ధారుమతియని * భ క్తినినిల్పి భజింప, నేమునం
 బందుదునా? యింకేమిగతి? * ఆన్యల మెత్తురె యూమెనగ్యలకా !
 పొడమినది రాచకులము. అగ్నిహోత్రము నాటిది. ప్రాణముం
 బరిత్యజించియు - మాసముం గాపాడుకొన నలసి యున్నది.
 లోకము పాపపూరితము. లోకులు ఓటిలో సిప్పును బుట్టించును. అది
 యుంగాక - ఉత్తమసంబంధము ననుకూడినది. ఈమె “ మా జ్యోతి
 తమవివాహితవై యుండు ” ననుచున్నది. ఇప్పుడు చింతారాగా
 కేమని ప్రత్యుత్తరమంపువాడను? (అలోచన మభినయించుచున్నాడు)
 వీరా :—వాధా! మీరిట్లు వ్యాకులమందనేల? లోనికి
 దయచేయుడు. తరువాత గర్తవ్యమాలోచింపవచ్చును.

జయ :—మంచిది అటులొనరింతును,

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

మూడవరంగము—నిరోధాదేవుని మందిరము

(ప్రవేశము-పూజాద్రవ్యములతో మీరాబాయి)

మీరా :—(అనుబంధము 5)

(విగ్రహమునకుం జందరామలర్పించుచు) రథగా! శుభాంగా!
 పాపభంగా!

గీ॥ ప్రవిమలంబైన నీమూర్తి * ప్రతిమయందు

గోచరముగాఁగ మదిలోన * గుతుకమొదవె-

కోటి బహ్మండములు గూడఁ ♦ గుఱిచున్న
ఘనుడ ! పంక్షి వ్రూపాన. ♦ గ్రాలినావె ?

ఓ నందనందనా ! భక్తమందారా ! అచంచలభక్తితో ననవర
తము నిన్నే స్మరించుచుందునుగదా ! నీమందస్మిత సుందర వదనార
విందమును గన్నులారఁ జూడఁ గోరుదునుగదా ! ఉల్లము పల్లవింపఁ
ద్వదీయ వదనాకజములఁ గాలుతుంగదా ! నాకేల సాక్షాత్కరింపవు?
స్వామీ ! దీనబంధూ ! కృపాసింధూ ! నేను మాత్రము పవిత్రహృద
యనుగావా ? నాకుమాత్రము భక్తిలేదా ? నిన్నజూచి సంతోషించు
నదృష్టమును నేను మాత్రము నోచుకొనలేదా ? ధంగా ! పాండు
ధంగా ! ఆలసింపకుము. కమ్మ-ఁమ్మ దర్శన మొసంగుము. నాడు
నభలో దుష్టకార్యారంభుడగు దుశ్శాసనుడు కోకిలు విప్పుచుండ-
ద్రాపదివయఁ జిల్పిన సీదయారసము - ఉక్కుకంబమునం దుద్భ
వించి, ప్రహ్లాదు బ్రోచినపుడు వ్యక్తపటచిన సీ వాత్సల్యము -
మార్వాసుని గర్వము సర్వము షర్వము సేసి యంబరీషునియొడఁ జూపిన
సీయాదరణము- మకరినింబరిమార్చి కరిరాజుంగాచుటలోఁ గనఁబట
చిన ఏకరుణ—తండ్రి ! నాయెడల మాత్రమేల ప్రకటింపవు ? వారు
కన్నులారఁ గాంచిన సీదివ్యమంగళ స్వరూపమును నేను మాత్రము
చూడరాదా ? నీకొఱకై శ్రమపడి సుగంధద్రవ్యములెన్నో తెచ్చితిని.
నామ్రోల సాక్షాత్కరించి వీనిని స్వీకరింపుము. నన్ను దరింపఁ
జేయుము... .. శ్రీహరీ ! నిర్వాణుపాలహరీ ! మాటలాడవేమి ?
మాటుపలుకవేమి ? నాపైఁ గోపమా ? లేక నిరాదరణమా ?... ..
కాదు-కాదు సీవేనా సర్వస్వమని నమ్ముకొనియున్న నాపై నీకు నిరా
దరణముండదు. (నవితక్రమముగ) నిరాదరణమే కాకున్న నాకు దర్శన
మొసంగవేల ? నాకుబదులు చెప్పవేల ? నేనర్పించు చందనాదులం
గైకొనవేల ? పండరినాథా ! కార్యంతర నిగుడ్తుండవై నామొఱును

లెక్కచేయకున్నావా? లేక, పదియాఱువేల గోపాంగనల కేకక నాయకుండవుగదా! వారిలో నేపుణ్యాత్మురాలైన నిన్ను. దనబిగియ కౌంటిటబట్టి యెందుఁజోవలదని బంధించినదా?... .. ఆ ఏమి నా వెట్టి! ఏమి నా బుద్ధిహీనత! నిశ్చలభక్త పాశబంధితుండవగు నీవు—అన్యపాశములకుఁ జిక్కువశుదువా? చిక్కునడవు... అయిన నాయాహ్వానము సంగీకరింపవేల? (కొంచెమార్చి) ఆహా! అదియా సంగతి! తెలిసినది—రంగా! తెలిసినది. నేనుగొనితెచ్చిన పూజా ద్రవ్యములు చాలవని యలిగి గాకయున్నావు. స్వామీ! ఇప్పుడే పోయి నీకు సంతృప్తియగునట్లు వలసినన్ని సుగంధ ద్రవ్యములు-పూల దండలు - ఫలహారములు గొనితెచ్చెదను. అప్పు డెవ్వరి కోసము వత్తువు? ఇంకే వంక పెట్టెదవు? ఏరీతిని దప్పించుకొందువు? పోయె దను-అచిర కాలములోనే, వానినిదెచ్చి నీమ్రోలఁబెట్టెదను-సాక్షాత్కరింప. గోరెదను. నీపవిత్ర సందర్శనలాభముంబొంది—నశలమనో రథనై తరించెదను. (నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము—కామి శెట్టి—సుందరమ్మ)

కామి :—నూసినావా? అమ్మోరినాగ తల ఇరగపోసికొని తక్కిడిసిచ్చినాగ గుండ్రంగా మొగమిచ్చి పట్టెడుకుంకం బొట్టెట్టు కొని యిప్పుడే యెల్తుంది—రాసోరిబొట్టి. ఈ మందిరం, రాజుతో సెప్పి ఆమె కట్టించిందే! అదుగో అతగాడేకామోసు రంభోడుదేముడు—మొక్కుదాం—రా.

సుంద :—ఏమని మొక్కుదాం?

కామి :— సుందరం ! నే నేటిమొక్కుతానో, నీకు సెప్పు మన్నావా ?

సుంద :— చెప్పు—చెప్పు

కామి :— “ సామీ ! మా రాజా ! మా సుందరం నాకు మూడోపెళ్లి పెళ్ళాం—నేను మునలోడ్ల—అది పడుసుది—నల్లగా బీడి పిక్కలాగ—మాలకాకిలాగ—మసిబాగులాగవున్నా దానివొళ్ళు నిగ నిగలాడేటట్టుసెయ్యి—పాతబెల్లలాగ— మడతొక్కిన సింఠపండునాగ దాని తలమీదెంటుక లట్టకట్టివా, కొబ్బరినూనిమ్మని నా పాణాలులాగ కండా వ్రండేనాగసెయ్యి—నాకు పగలు శక్తి లేకపోయినా—రాతిరికాడ బలం బాగాయిమ్మి—నా వొళ్ళు కంపుకొట్టిగా—నా పెళ్ళాని కదిమంచి గందంనాగ—వారతికరువూరంనాగ — జాజి మొగ్గనాగ గుమ్మనిపించే టట్టు వరమిమ్మి—ఇతర పావుకాయలు నచ్చివా—యీ కామి సెట్టిమాత్రం— పిల్లలతోటి—పావలతోటి—ధనంతోటి—దాన్నంతోటి — మడులతోటి— మాన్నాలతోటి సుక్కల్లో పండురుకులాగ అభివృద్ధిపొందేటట్టు సెయ్యి—నీవు గమక నా కొక్కపాళి యిన్నివరాలిచ్చేసినాపంఁ— అమ్మగా మిగిలితే చెక్కమీదరాతే బెల్లంపాడంతా నీదే ! నీ మనసు నయివేద్దిగానికి లోటుండదు.

సుంద :—దగ్గరుడా ! దేముడికాడికొచ్చి కూడా యెవనకోరి కలే—మొగుడువయితే అయినావుగాని మొగం మండపెట్టాలని వ్రంటాది. బత్తి దయసెయ్యమని అడుక్కోకూడదా ?

కామి :— యెర్ర మొగమ ! బత్తి బత్తంటావు ? ఎందుకే ? దానివల్ల అన్నంవొత్తాదా ? బట్టొత్తాదా ? రాసోరిబొట్టి—(ఇటు నటు : జూచి) యెవ్వరు నేరుగందా ! కత్తిమీది సాము—రాసోరుబొట్టి మీరా

బాయమ్మ మొగుడొద్దు—మెళ్ళొద్దు—అంటోంది ? ఈ మందిరం కట్టించి
రాతిరికాడ మందులో తొంగుకుంటోంది—ఎంచేత ? ని కేటి తెలుసు?

సుంద :—బగవంతుడుమీది బట్టిచేత !

కామి :—యెరిమొగను ! యెరిమొగను ! అదికాదు. అనలు
సంగతి—మొగుడయితే, సచ్చినంత కాలం నొక్కజితోటే దేవులాడాలి
బట్టిఅని నొంకెడితే యిట్టమొచ్చిన మొగుణ్ణి రాతూరు లిక్కడికి రప్పించు
కోవచ్చును—బోగం అనబగించొచ్చును. అని తెలిసిందా ?

(అంత రాకస్థితిముగా దెరలో)

చ॥ “ఎవడవురోరి ! మూర్ఖ ! వృధి + పిశునిపుత్రికఁ బూతగౌత్రినికా
బ్రవిమల భక్తియుక్త నన + వన్యచరిత్రను—నొకమెల్ల నం
స్తవ మొనరించుచుండఁగను + దమ్మున నీ గతిఁబల్లదంబులం
దవిలి, వచించుచుంటి వని + ధారను నీ తలఁదెల్ప నేసెనన్.”

కామి :—(అలకించి భయముతో మెల్లఁగ) ఓ లమ్మా ! ఇం
కేటిసేతు నింకేటిసేతును ? రాయే—కొంపమునింగిపోనాది. నా మాట
లెవ్వడో యిన్నాడు—రాజే.

సుంద :—నోటిపట్టం కూడదని నేను సెప్పితే యింటావా ?
గుడి నూడొద్దు—మందిరం నూడొద్దంటే తీసుకొచ్చావు—మొదట పిల్ల-
తరువాత బోడిబాపనమ్మా ఎదురయినారు.

కామి :—(గడగడవడఁకుచు) రాయే. రాయే. బలికిబయలు
పడితే అంతేచాలు. (అని భార్యను తీసికొని పఱుగెత్తును.)

(అంత “నెవడవురోరి మూర్ఖ” యను పద్యముం జదువుచుఁ
గత్తింజేతఁచట్టుకొని మదనసింగు ప్రవేశము.)

మదన :—ఓహోరి! గర్వాంధకారచిత్తా! అధమాధమా!
 ఏమిరా | నేలుచుంటిని? మహారాజపుత్రముగు మీరాబాయినే
 దుర్భాషలాడుచున్నావుగా? ఎంతసాహస మెంతసాహసము! (నలు
 వంకలఁ జూచి) అన్నన్నా! ఎంతప్రమాదము వాటిల్లినది. కర్ణశూల
 ములగు నా కఠోరవాక్యములాడిన మూఢాశుక్లఁ డెవ్వఁడో మంత
 లోనే—తప్పించుకొనిపోయి గాడు! ఇప్పుడేదిగతి? అయ్య
 య్యో! ఎంతదారుణమునకు నెట్టుకొనెను! సుక్షత్రియనంశమునందు
 ద్భవించి, మార్వారు దేశాధీశులగు జయముల్లు నంతటివానికనుంగు
 బిడ్డయై—బాల్యముననే సకలశాస్త్రముల నభ్యసించి—భగవన్నామ
 స్మరణమునకక్క - అన్యచింతలు లేక పరమభక్తురాలై, యోషిజ్ఞనదీపి
 కయై హిందూసుందరీనలులోఁ దలమాణికమైయున్న మీరాబా
 యికిట్టి యపవాదా? అగ్నికణములను జెదపురుగులు దరిముటా?
 బంగారు వెల వెలు భోవుగా? అభగంగలోఁ బంకిలమూ? అమృత
 భాండములో దుర్వాసనా? హా! ఎట్టి విషాదకరముగు విషయము!
 పరమభక్తురాలికిఁ ప్రణతులుపోయి—వరుషములా! ప్రతిభాన్వితముగు
 కాంతారత్నమునకుఁ బ్రసూనములుమారి. దుర్భాషలా? (కోప
 ముతో) ఛీ! ఛీ! ఏలరా శౌర్యము? ఏలరాధీపతిమ? కాల్పనా?
 రంభోడదేవుని మందిరమునవచ్చి-గర్వాంధుడై యుక్తాయుక్త విచ
 క్షణజ్ఞానశూన్యుడై భక్తురాలినట్లు దూషించిన దుర్మార్గుల శిక్షింప
 లేక పోయితినిగదా!..... హరహరా! ఆమెకుఁ దుచ్చుమగు
 కామేచ్ఛయే యున్నఁ బెండిలిసేసికొనదా? పెండిలిసేసికొన్న, భర్త
 తన స్వేచ్ఛావిహారమునకు నిరోధముం గల్పించునని మానివేసినదట!
 అబ్బా—దుర్భరము! ఈకఠినవార్త రాజేంద్రుఁ డెఱింగిన నేమి కీడు
 మూడునో! (సాలోచనముగ) కీడున కేమున్నది? నామరూపములు
 లేని దుష్టుఁడెవ్వఁడో యేమో ప్రేలినాడని—అవియెల్లవిశ్వసించునా?

విశ్వసింపడు. మీరు మిక్కిలి యాచుర్యాన్ని కట్టుకున్న నేను గుంటు పట్టిన, వానికి దప్పక తగిన శిక్షగా గలదు. కనుక నేనబాయి మహారాజున కి వృత్తాంతము తెలియ జేసెదను (ప్రక్కనుదిగి) కందు! కనుక మహారాజుగా రిప్పుడెక్కడనున్నాడు? (వినుటనభినయించి) ఆ! ఏమనుచుంటివి? “చిత్తూరు నుండి లేఖంగొస్తే చెచ్చిన వానితో సభా భవనమున ముచ్చటించు చున్నార” యా? మంచిది. వానినక్కడ సందర్శింతును. (నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును

ప్రథమాంకము—సంపూర్ణము.

బాలనాగము

ప్రేక్షిణమా

బాలవర్దిరాజు శౌర్య ధైర్యగాంభీర్యముల ప్రతిఫలించ
జేయు నాటిక.

మాయలమరాటి మోసకృత్యములు-మాయాతీతిము, మర్మము లభేద్యములు-వొడలు పులకరింపజేయు కథాసావిధానములతో, గుండెలు దద్దరిల్లజేయు సీనులు, భయానక సంఘటనలతో విస్ఫులింగములు గ్రక్క పద్యగద్యములతో వెలువడినది. జంగమ దేవరుల తంబరతీవలనుండి వుద్భవించిన యీ వీర యశోగానము. ఆంధ్రదేశమున ప్రతి పల్లెల నిండిన కథ. యీ నాటిక ఆంధ్రనాటకరంగస్థలమున అలంకరించినది. త్వరపడును. వెల 1—4—0

కాళహస్తి తమ్మారావు ఆండ్ సన్సు

సంస్కృతాంధ్ర బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

ద్వితీయాంకము.

మొదటి గంగము—సభాభవనము.

(ప్రవేశము—జయవల్లుడు)

జయ :—(తనలో) చిత్తూరు రాజాయగు కుంభవకుండ్లరలోనే తన వాంఛిత మీడేరంగలదని లేఖచువ్రాసి పంపితిని— ఈ లోపున నెట్లయిన గొమరితను బెండిలి కంగీకరింపజేయవలయును—ఈమె నాతడు గాథముగఁ బ్రేమించియుండవచ్చును. లేక గొనితెచ్చిన వానిమాటలనుబట్టి చూడఁగా—రాజా మీరాబాయియొక్క యద్వితీయసౌందర్యమునుగుఱించి కణ్ణాకర్ణికగా వినియుండెనని తెలియుచున్నది... .. మదనసింగు వచ్చుచున్నాడు. పురములోని విశేషము తెలుంగవలయును.

(ప్రవేశము—మదనసింగు)

మదన :—జయము జయము మహారాజుగారికి.

జయ :—మదనసింగూ! రమ్మ—నేడు పురములోని వార్తలం దెలిసికొనుటకుఁ బోయితివా?

మదన :—మహాప్రభూ! నేడు మన నగరులోనున్న విఠోబా దేవు నాలయములో నొక దుర్భరమగు వార్తను వినియుంటిని. అది మొదలు నా హృదయము కుదిలిపోవుచున్నది.

జయ :—(ఆత్రముతో) ఏమి? ఆ వార్త! ఎవరినిగురించి?

మదన :—దేవా! విషయ మటుచి క్కుటం దెలిసికొనవచ్చును, ముందా దుష్టుని గుఱుతించి, తగినట్లు శిక్షించుటకు నా కనుజ్ఞయిండు.

జయ :—(నవ్వుచు) బాగు బాగు! ఆ వార్త యేదియో—అని సత్యమో—అసత్యమో—ఎవరినిగూర్చినదో—ఎందులకుఁ బుట్టినదో—ఎవరు దానికిఁ గర్తలో—ఏమియుఁ బెలుపుటకుముందే యపరాధని దండింపఁగోరుచున్నావా? అది సహజమే? నేరస్థుని దెలిసికొనకుండ నేర మెఱుంగకుండ నీ కనుజ్ఞయిచ్చుటెట్లు?

మదన :—దేవా! ఆ వార్త కేవలమసత్యము. మీరద్రాని నాలింటురేని మహాగ్రులయ్యెదరు నేరస్థునిగుఱుతించి వట్టుకొనలేదని నా శిరమును సైతము ఖండింపగడంగుదురు.

జయ :—మదనసింగూ! ఎంతగా భయపడననవరములేదు దుర్భరమున సత్యమునకు నా వార్తయెట్టిదో ముందు నా కెరిగింపుము.

మదన :—మహారాజా! పరమభక్తురాలగు మీరాబాయి—

జయ :—(అస్థోక్తిలోకి యాతురతతో) ఆ, చెప్పము—అలసింపకుము—పరమభక్తురాలగు మీరాబాయి—

మదన :—దుశ్శీలయనియు, మరభిప్రాయముతో నా జన్మాంత సువివాహితయైయుండుటకుఁ గోరుచున్నదనియు, గంభోడదేవుని జూడ వచ్చిన దుష్టుఁ డెవ్వఁడో ప్రసంగవశమునఁ బ్రేలిరాడు.

జయ :—(చెవులు మూసికొని) శ్రీహరి!

మదన :—ప్రభూ! కంఠస్వరమును బట్టిచూడఁగా వాతఁ డెవ్వఁడో వైశ్యాధముడనుట నిక్కువము. కావలివాండ్రునదిగి నేనా దుష్టుని దెలిసికొని, మదీయ కరవాలంబుచే, వాని మాంసమును గృధ్రముల కాహారమగునట్లు వైచెదను.

జయ :—(నిమిలితనేత్రుడై నిట్టూర్పు బుచ్చి) హరహరా !

మదన :—(తనలో) ఈ వార్త యిహహాత్మునకుఁ గగ్గనిభీషణమైనది. (ప్రకా) ఏలిక యింకను శాంతించెదరేల ?

జయ :—మదనసింగూ ! నీవు మాఱు మాఱాడక పోయి, యంతఃపురమునందలి చెలికత్తెతో, దేవిని నేఁ జూడఁగోరుచున్నానని యామెకుఁ దెలుపునుని చెప్పుము.

మదన :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

జయ :—(నేలఁ గూలఁబడి) హా మీరా ! మీరా ! దుర్భరము దారుణము ! నేనికఁ బ్రాణములతో నుండఁజాలను-విశ్వవిఖ్యాతమా మార్వారుదేశమున కధిపతివైన-సుప్రసిద్ధ రాజోరువంశసంజాతుండవైన-దిగంతవ్యాప్తకీర్తికవితుండవైన-మున్న నా కిట్టి యపవాదా ? హృదయ కుఠారము-కర్ణకఠోరమునగు నీ వార్త-అబ్బా !-అయ్యో !-శరీరమును గంపింపఁ జేయుచున్నది.

సీ॥ కఱకుఁ గత్తినిబూని ♦ కండకండలుగాఁగ

మాంసమ్ముఁ జెండాడ ♦ బాధయనను

భగ్గుభగ్గునమంకు ♦ మంటలోపలఁద్రోసి

తనువు | వేల్చిన మడిఁ ♦ గినియఁబోను

శత్రుచాపవిముక్త ♦ సాయికంబులుడాసి

క్షతగాతునిగఁజేయ ♦ సైపగలను

సలనల మఱగెడు ♦ సలిలభాండమునందు

ముంచి నన్నుడికింప ♦ ముఱుగ నెపుడు

గీ॥ అకటకట ! సర్వగీర్వాణ ♦ మకుట ఘటిత

మణిగణాలంకృత నిమల ♦ పాదపద్మ

పాలితంబగు స్వర్గసం • ప్రాప్తి నిచ్చు

యశముఁ జెలువఁగ దుఃఖంబు • నందుచుంటి.

ఇదే నాకు గత్యంతరమేమి? ప్రాణమున్నంతవఱకే సగతురువైబడి పీడింతురు-భూతము లావేళించి బాధించును. రోగములు జననస్త్వములఁ దూలించి కాటియఁబెట్టును-కాని దుర్మత శిశువునకు కాదు. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము వ్యాపించి యాచంద్రతారార్కము తన కెరయైన మందభాగ్యుని నొంచుచుండును... హా! మీరా! మందభాగ్యుండనగు నాకు నీ వేల జన్మందితివి? అభగంగాజలంబు వలెఁ బ్రవూతమై-విరావతమునలె సమున్నతమై-శాదపూర్ణమాచంద్రికవలె ధవళమై-దిక్కుల నలముకొనిన నాయశస్సునకు రిపు కళంక మాపాదించితివి. అక్కటా! పుట్టినది శారవమాశించు రాచకులము-పట్టినది వీరోచితమగు ఖడ్గము-మెట్టినది పవిత్రంబగు భరతఖండము! అయిననేమి? జనాపవాదమున కీరీతిని గుఱియముతిని. ఇప్పుడు నాకు గర్తవ్యమేమి? అట్లు కొమరిత శీలమును శంకించిన దుష్టనిబట్టి దండింతునా?... అది యేటిధర్మము? ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించి పాలించినవాడే రాజు-తన్ను బాగడిస సంతసించి-తెగడిస శిక్షింపఁ దలకొనుట నరపతి కనుచితిము. పూర్వము రఘుకులభూషణుండగు రామచంద్రుఁ డేమిచేసినాడు? పతివ్రతాశిరోమణిని దుర్భరజనాపవాదకుజడిసి-భయంకరాటవిని విడువఁబంపలేదా? ఆగ్రహించి తన భార్యం దూలనాడినవాని తలను దెగవేయఁ బూనినాడా? లేదు-కాబట్టి దుర్భాషలాడిరనితలంచి-ప్రజలను హింసించుట యవభ్యాతికి హేతువు! నిజమునకు వారిదోసమేమున్నది? యుక్తవయస్కయయ్యు వివాహ మొనఁచుకొనకండుట నా కొమరితయొక్క-కాదు-కాదు-ఆ మీరాయొక్క లోపముగాదా? శుద్ధాంతఃపురములలో నెండకన్నె టుంగక, మనవలసిన యువతి-సామాన్యస్త్రీచందమున స్వేచ్ఛానిహార

ములుసేయుట దోషముగాదా? లోకులంటిరని వారిం దెగడనే? (కొంచెమూగి) ఆ, ఏమి? మీరా-నా ముద్దులబిడ్డ-వరస భక్తురాలు- నీ గనుకొనునంతటి దుస్థీలయా? అంతటి దుష్కార్యగంభయా? కాదు-కాదు - ముమ్మాటికిగాను, నేనా మాటను నమ్మజాలను. (కత్తిచూసి) మహారాజపుత్రియని తలంపక- మంచిచెడ్డ లాలోచింపక యిట్టి యపవాదులాడిన యా దుర్మార్గుని యమపురికిస్సడే పంపెదగాక! (కొంచెమూగి) అయ్యో! నే నెంత తెలిసిమాలింపవాడను-ఎట్టి బుద్ధిహీనుడను-తనకుదోచిన యభిప్రాయమును లేక, తా నెరిగినవిషయమును స్పష్టమొనరించినంతమాత్రమున నాగ్రహించి-వానింజంపగత్తి చూయనేల? ఈ కత్తితో నా కత్తుకనయినఁ గోసికొందును- శేకున్న నవయశం బుడుగుట్టకె యామె కత్తుకనయినఁ దరిగెదను- (దఃఖించుచు) హా! ఏమంటిని? నా మీరా కుత్తుకను దఱిగెదననియా? అకటా! నే నెందుర్మార్గుడను! ఎట్టికఠిరాత్ముడను? - ఎవ్వడో యనామకు డు-తెలిసో - తెలియకో-ఏమో ప్రేలినాడని- లేక లేక పుట్టినకూతును - చక్కదనాల బొమ్మను - గుణాలకుప్పను - ముద్దులమూటను - మంచిచెడ్డలుడిగి, కటికవాడనై సంహరింపఁబూని తినా? హా! పుత్రీ! నీ స్వభావమెరింగియుండియు, నీ యెడల నిట్టి యపచార మొనరించుటా? (కొంచెమూగి) ఇప్పుడు నాకుఁ గర్తవ్యమేమి? (భగవంతు నుద్దేశించి) హా! దైవమా! ఎట్టి విషమావస్థను గల్పించితివయ్యా! ఇటుఁజూచిన కూతురా? అటుఁజూచిన దుర్మళమునకు మనమున భయమా? ఒకమూలఁ గన్నకడుపా? వేటొకవంకఁ బ్రాణాధికంబగు మానమా? ఇప్పుడిందులో నేది నాకు వాంఛనీయము? (సాలోచనముగ) పుత్రికయే వాంఛనీయము - ఆమెను బ్రేమించి - ఆ, కాదు - కాదు - నేను పొరఁబడుచున్నాను. మానమేరాకు వాంఛనీయము. అయినఁ గూతు నేమిసేయుదును? - (ప్రలో

చించి) విషమిచ్చి చంపి యపవాదమును బావుకొందును. హా! ఎంత దారుణము! తాను పెంచిన వృక్షమును దానే ఖండించుట? తండ్రి నమున నే నిట్టి కార్యము నాచరింపగలనా? ఆచరింపకున్న దుష్కర్మము తప్పదుగదా! (ఆలోచించి) వలదు - వలదు - దుర్మశముచూత్రము వలదు - కొమరితనుచూత్రమేకాదు - నా సర్వరాజ్యమునైన గోలోని యెదను - నా ప్రాణములనమునఁ త్యజింతును. కాని దుర్మశమును భరింపలేను ఓ జనాపవాదమా! ఏకిదే జోహారు! నీ! భయపడి, యేకైకపుత్రికను బలిగా వర్పింతును - స్వీకరింపుము - అంతటితో నృప్తిబొంది నన్ననుగ్రహింపుము - నేటివరకు దుర్మశంబెట్టిదో యెఱుంగను - ఇంకమీదమా న నుదియే? (కూతురు నుద్దేశించి) మీరా! మీరా! నీవు నిష్కళంకహృదయవనియే నా ముఖప్రా యము - కాని, నే నేమి వేయఁగలను? ప్రజలు నిన్ను కించు చున్నారు. నీకుఁగలిగిన యపవాదము నీతోడనే యంతముగావల యును. కనుక విష మొసంగి నిన్ను... .. అక్కటా!... .. మోహమా! పొమ్ము - నీకు నా హృదయమునదావు లేదు, అయ్యది పాపాణననృకము. వాత్సల్యమా! అరుగుము. ఆలసింపవలదు. నీవు నా యాదృతి నిడఁ బడఁతుఁజాలవు. ఓ ప్రజలారా! రఘుకులభూషణుండగు రామచంద్రుని - ఆదర్శపురుషునిగఁ జేకొని - మీగు దుశ్శీల - జా-రి-ణి-యని భావించుచున్న నా కొ-మ-రి-కాదు-మీరా బాయిని విషమిచ్చి చంపి తీరెదను. నమ్ముడు - నా మాట నమ్ముడు. (అని మిన్నకుండును.)

(అంత విచారగ్రస్తయై వీరాబాయి ప్రవేశము.)

వీరా:—(స్వగ) అక్కటా! ఎట్టి దుర్భరవార్త కల్పింపఁబడి నది. ఇది విన్నది మొదలు నాధుని మనస్సెట్లున్నదో! నాతో ముచ్చ

టింపదలచి కాంబోలు వెంటనే గావలసినదని నా కాజ్ఞాపించిరి....
ప్రాణేశ్వరు డడే మొదలునరకిన తరువువలె నేల గూలబడియుం
డెను. ముఖలక్షణములం బట్టిచూడగా వ్యాకులమనస్కుడై యున్నట్లు
తోచుచున్నది. (భర్తను సమీపించి) దేవా! ఏలదీ....

జయ :—(మోమె తి చూచి) వచ్చితివా? (కొంచెమగి)
సీసీ విషయ మెఱుంగవు కాంబోలు!

సీరా :—(కన్నీరుగార్చుచు) నాథా! మీకు వన్నింత తొంద
రగాఁ బిలుచుటకుఁ గారణమేమని మదనసింగునికడకుఁ జెలికజైచు
బంపితిని ఆతఁ డామెకు సర్వముచెప్పగానే నాటికించితిని....
అక్కటా! ఎట్టిదుర్భరజనాపవాదము వాటిల్లినది? నిర్మలయశస్సునకు
గళంక చూపాడిల్లినదే! ఆసేతుహిమాచు మీ వార్త వ్యాపించుటే
కాక—ఆ చంద్రార్కము నిలిచియుండునుగదా!

జయ :—

గీ॥ అమృతకిరణముల్ ప్రసరించు ♦ నట్టిరాజు

ప్రజలచేఁ గళంకితుండనఁ ♦ బడెనుగాక!

కాని—మా గ్వారు దేశంబు ♦ ఖ్యాతినేలు

రాజుతాఁ గళంకితుండెనె? ♦ రాజవదన!

సీరా :—నాథా! రాజోరువంశజుడైన జయమల్లునకుఁ బట్ట
మహిషియగు వీరాబాయికిని జనించిన కొమరిత దుశ్శీలయని ప్రజల
తరతరములవరకుఁ జెప్పుకొనుచుందురుగదా! మీరాబాయి యుక్త
వయస్సున వివాహముం గావించుకొని యంతఃపురంబు వీడకుండిన,
మనకిట్టి యపవాదమువచ్చురా?

జయ :—ప్రాణేశ్వరీ! లోకములో దుర్మళమునకు గుఱియగు
టహేయము. ప్రాణముపోయినఁ బోవుగాక! మానము రక్షితముగావ

లయును. ఈ నా నుడివిన. మీరాలో బుట్టిన యవత్తీర్తి మీరాలోనే యంతరింపవలయును.

మీరా :—నాథా ! మీ మాట నాకు బోధపడుట లేదు.

జయ :—గొధపడుట కేమున్నది ? దుగ్యశ మంటువ్యాసినంతి దికదా ! దానికిదగిన నివారణోపాయ ములోచింపవలదా ?

గీ॥ నణముపుట్టిన జేలిని ♦ ద్వరితగతిని

శత్రుసాహాయ్యమునుబొంది ♦ సాహసించి :

చెండకున్నచో, మేనెల్ల ♦ జెడునుగాట !

ప్రేలి గోల్పోవ లేక, మేక ♦ విడువదగునె ?

మీరా :—(దుఃఖించుచు) అక్కటా ! నాథా ! మీ కింతిసాహసమా ? ఇంతి నిర్దయయా ? కన్నకూతుపై నింతకాశివ్యమా ? అయ్యయ్యా ! ఎంతమాట ! లేక లేక పుట్టిన కూతురు - మీరు మిక్కిలి సుగుణవతి - ఆమెయెడల నిట్టి యపచారమా ?

జయ :—దేవీ ! ఈ లీల బేలవై దేల దుఃఖింతువు ? నీకుగల వాల్మీల్యము నాకుఁ గలదు - కాని - మనము సుక్షత్రియకులకాలము క్షీర్తియే మనకుఁ బ్రాణాధికము - ప్రాణమునకు భంగము కలుగ వచ్చును - క్షీర్తికి భంగము రాఁగూడదు - ఏమందువా ? ప్రాణము బుద్ధుడము - క్షణికము - పంకిలము - క్షీర్తిసుస్థిరము - విమలము - నశ్వరము భరతమాత క్షీర్తికాములనే వాంఛించినది - సుప్రసిద్ధులనే ప్రసవించినది - మనమా పవిత్రగర్భమునబుట్టి, దుర్యోధము గడించి యామె పేరుప్రతిష్ఠలకుఁ గళంకమాపాదించఁగూడదు.

సీ॥ నత్యనంధుని హరి ♦ శ్చంద్ర భూపాలుని

అడ్డాల నిడుకొన్న ♦ యతివమిన్న !

బలిత మనస్కుడౌ ♦ నలమహీజానిని
 బాలిచ్చి పెంచిన ♦ వరమసాధ్య!
 సార్థక రామున ♦ జాతశత్రునితోల
 పాటలం దనిసిన ♦ మహితచరిత!
 కర్ణాదిదాతల ♦ గర్భమందునమోసి
 క్షీరిగాంచిన గొప్ప ♦ గేస్తుగాలు!

గీ॥ పూతభారతమా వా ♦ మూలమునను,
 యుగయుగంబులనుండియు ♦ నూర్జితంబు
 సేసి, బొక్కనంబున దాచు ♦ స్థిరమశస్సు
 కటకటా! నేడు బుగ్గిలో ♦ గలవలదె?

గీ॥ ప్రాణమా? పోవు - మృత్యువు ♦ వాశామను,
 బ్రహ్మ కల్పాంతమెప్పుడు ♦ బ్రతుక లేదు—
 మానమా? నిల్చు నీ భూత ♦ పంచకంబు
 భాస్కరాదులు నున్నంత ♦ వరకు జగతి!

వీరా :—(దుఃఖముతో) నాథా! మీ నిశ్చితాభిప్రాయమెద్ది?

జయ :—(కఠినముగ) వివమిచ్చి మీరాను జంపుటదే నా
 నిశ్చితము - (తల వ్రాల్చును.)

వీరా :—హా! మీరా! (మూర్ఛిల్లును)

జయ :—ప్రేమసాగరము నీదుట కప్పమే!

వీరా :—(లేచి) నాథా! నాథా! ఎట్టిసాహసమున కొడి
 గట్టితిరి?

నీ॥ పరిహాసమునకేని ♦ బరువంబులాడక

మృదువుగ భాషించు ♦ సదయహృదయ!:

అటలముందైన ♦ నన్నమాటనుదాటి
యెఱుగక చరియించు ♦ నిర్ధచరిత !
చేవసాదలగ న్న ♦ బ్రేమతో లాలించి
పాలించుచుండెడు ♦ పరమసుగుణ !
ముప్పొద్దులందున ♦ బురుషోత్తముని దన
మానసంబున నెంచు ♦ భక్తురాలు !

గీ॥ కటకటా ! యట్టి మీరాను ♦ గరుణమాలి
చంపదలంతురే ? విషమిచ్చి ♦ జనకు య్యు-
గంచె యే చేను మేసిన ♦ గల బెదిక్కు ?
తల్లియే పిల్లలం దిన ♦ ధర్మమగునె ?

జయ :—(స్వగ) ఇక నే నిక్కడఁ జాల సేపున్న యెడల సీమె
నా మనస్సునుగూడ మార్చివేయఁగలదు - ఏను త్వరితముగఁ బోయి
చెలికత్తెద్వారా మీరాబాయి కీ వార్తందెలిపి యామెను గన్పించి-
విషమును సిద్ధముజేయవలసియున్నది. పోయెదను.

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :—(దుఃఖించుచు) హానాథా ! నాథా ! నెట్లుచు
న్నారా ! నా ప్రార్థన మాలకింపరా ? నాకుఁ గడుపుచిచ్చు తప్పదా ?
హా మీరా ! మీరా ! (మూర్ఛిల్లును.)

(తెర పడును)

రెండవ రంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము—మీరాబాయి పాండురంగ విగ్రహముతో)

మీరా:—(స్వగ) ఆహా! తండ్రిగారి యశశ్చంద్రికకు నా మూలమునఁ గళంకమా? నే నెంతటి మందభాగ్యను! అమ్మహా స్మృడు త్వగలోనే, విషముం గొనితెచ్చి నా కొనంగునని చెలికత్తె చెప్పి పోయినది. (విగ్రహమును ముద్దిడుకొని) తండ్రి! రంగా! నేటి నీ నీనురాలిపై దయగలిగినదా? పుట్టినదాని నేటివరకు నెల్లవేళల యందు విధవిరామములులేక, త్వదీయ పాదారవింద సాన్నిధ్యము నభిలషించుచుండఁగా - ఈనాటి కద్దాని ననుగ్రహింపనుంటివా? తండ్రి! నీవు నన్ను నీ సన్నిధికిం బిలిపించుకొనుట నాకుఁ బరమార్థం దనఁధాయకమే! నీ సాన్నిధ్యప్రాప్తికంటె వాంఛనీయముగు ప్రాపు నాకు వేఱొండులేదు, కాని - భక్తుకాలనగు నాకీ జవాపవాదమేమి? (తండ్రి నుద్దేశించి) జనకా! నీ ప్రయత్నము ప్రశంసనీయము! కుక్కముట్టిన కుండను బ్రద్దలుచే మివలయును - కళంకితమయిన తమవును గాటిలోఁ గలువవలయును - జవాపవాద భయంకరశిశుచిమున కెరయగు నన్ను విషమూలమున నంతమొందింపఁదలఁచితివి. నీ సాహసము కొనియాడఁదగినది. (ప్రక్కకుఁ జూచి) పదములచప్పుకు వినఁబడుచున్నది. ఎవరువారు? (ముందునకు నడచిచూచి) తండ్రియే విషమును గొని తెచ్చుచున్నాడు. (సంతోషముతో) ఆహా! నేడుగదా నాకు విముక్తి! నేడుగదా నా కానందము!

(అంతి విషపాత్రతో జయమల్లుడు ప్రవేశము)

జయ:—పాత్రను బట్టుకొని కన్నీరుగార్చుచు మిన్నకుండును.)

మీరా:—తండ్రి! ఏల కన్నీరు గార్చెదవు? భవదీయశుభ యశస్సు దిగంతములు వ్యాపించినది. అయ్యది కళంకితముగాకుండ

నా విషపాత్రము నిటుంచెమ్ము. నేను మనసారంగ్రోలి, నిత్యానందముం
దెదను. (విషపాత్రను బుచ్చుకొనును.)

“హా పుత్రీ! మీరా! మీరా!” (అని తేరలో రోదనము)

మీరా :—(విచుట నభినయించి) పాపము! తల్లి తనప్రేమవా
హిని నరికట్టజాలకున్నది.

(అంత వీరాబాయి దుఃఖించుచు బ్రవేశము)

వీరా :—(కొమరితను గొంగిలించుకొని) హా! పుత్రీ! మీరా!
మీరా!

మీరా :—అమ్మా! ఏల దుఃఖంతువు? మరగా మెప్పటిక
యిననున్నదే! మునలితనము పైబడినపిమ్మట - భగవంతుని స్మరిం
చుటకయిన శక్తిలేక చచ్చుటకంటె నీ తరుణమున మరణమందుట
యొక్కమగదా! నీవు శోకం బుడుగుము - నా యంతిమ ప్రార్థన
మాలకింపుము,

సీ. మార్వారు ప్రజలే మా • మకపుత్రి దుర్భాష

లాడిరంచును నొవ్వ • శ్వాడకమ్మ

జనవాక్యమునకయి • తనయను యమిచ్చి

చంపె నాధుండని • నణకనుమ్మ!

ఏను చచ్చితి నన్న • హేతువుచే నీవు

భజనమందిరమును • మరువకమ్మ!

అవని మీరాబాయి • యాత్మజయై నీకు

దనఁగదనుమాట • దలచకమ్మ!

గీ. ఎఱిగియోలేక, యెఱుంగకో • యింతదనుక

నేను దేయదోషముల ను • న్నింపుమమ్మ!

భవ్యభవదీయ పాదప • ద్దములకేను

ప్రణతు లొనరించుచున్నాను • పడయుమమ్మ.

మీరా :—హా ! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము.

మీరా :—జనకా ! నాకు సెలవొసంగుము. ఇక్కడి పురస్సరముగా నేనాచరించు ప్రణామములను గైకొమ్మ.

జయ :—(కన్నీరుగార్చుచు మిన్నకుండును.)

మీరా :—(విషపాత్ర నొకచేతఁ బట్టుకొని - వేటొకచేతఁగల విగ్రహముం బరికించి) రంగా ! పాపభంగా ! నే నెంతటియదృష్టము నడయుచున్నాను ! త్వదీయ నిర్హేతుకజాయమాన కరుణాతిశయమును నా యెడఁ జూపింపవలసినతరుణ మేతెంచినది. తల్లీ !

గీ. నేను నీ దాననాదును ♦ నిక్కమిదియ ;

భక్తిఁ బార్థింకు నిన్నెఱు ♦ మనసునందుఁ

గనుక నన్నెలు ప్రాపిచ్చి ♦ గరుడగమన !

శివజనపాల ! శీలోల ! ♦ శ్రితసుచేల !

(అని విషము గ్రోలుచున్నది.)

జయ :—హా ! మీరా ! ఎంతటికఠినుండను. (మూర్ఛిల్లును.)

మీరా :—హా ! కుమారి ! (మూర్ఛిల్లును.)

(అపుడు మీరాబాయి హస్తమునఁగల పాండురంగ

విగ్రహము పవర్ణముం బొందును.)

మీరా :—(చలింపకయే విగ్రహవర్ణము మాటుటంగని) హా ! ఏమిది ? విషముఁగ్రోలినను—వికార ముదయింపకున్నదే ? అ, ఏమిది ? అశ్చర్యముగనున్నదే ? అయ్యో ! నా ముద్దులమాటుఁ గట్టు విగ్రహము - ప్రాణాధిక మగు నా పాండురంగవిగ్రహము - ఇంత లోనే యిట్లు వల్లఁబడినదేమి ?

జయ :—(మూర్ఛనుండి లేచి) హా ! మీరా ! మీరా !

మీరా :—(లేచి) హా! తల్లీ! అప్పుడే విషము తలకెక్క—
మ—ర—ణిం—చి—తి—వా?

మీరా :—(దుఃఖించుచు) అయ్యో! తల్లీ! నేను మంజీరిప
లేదు - అదేమి మాయయో - అదేమి చిత్రమో - నేను విషముం
ద్రావియు నెప్పటియట్లు సుఖముగ నేయున్నాను - కాని - నా పాండు
రంగడు వివర్ణుడైనాడు.

మీరా :—(పలుగునంబోయి కూతును గొరిగించుకొని) ఆహా!
ఏమి నా భాగ్యము! నిజేనవైయుండంగా నిన్ను జూడంగంటి

జయ :— (విగ్రహమును జూచి యాశ్చర్యముతోఁ దనలో)
ఏమి యీ మాయ! దురవగాహముగనున్నదే? వాననచూచినంత
మాత్రమున బ్రాణము లెగురెగొట్టు విషమును, నేనే తాగి యింక
కిచ్చితిని. అద్దాని నీమె నా కట్టెమట గుటగుటఁ ద్రాగినది త్రాగియు
సురక్షితయైయున్నది. ఈమె హస్తమునందలి విగ్రహముమాత్రమింత
లోనే రూపుమాఱ వెలవెలబోవుచుండుట చూడ దురవగాహముగ
నున్నది.

మీరా :—(దుఃఖించుచు) హా! రంగా! పాండురంగా! ఎంత
పని చేసితివి తండ్రీ! నేను శ్రోలినవిషమును నీ లోనఁ బ్రవేశపెట్టుకొం
టివా? అయ్యో! నీ దివ్యమంగళస్వరూప మెంతలో మారినది?
త్రిజగన్మోహనమగు నీ సౌందర్య మిప్పుడు మాయమైనదికదా!
అక్కటా! పాపాత్మురాలనగు నేను - విషప్రయోగమునఁ జనిపోయిన
లోపమేమి? కాని నీ విట్లు లకారణముగఁ గురూపివై తివేల? దేవా!
రాధను మెప్పించి, సత్యభామకు మరులుగొల్పి, రుక్మిణి నాకర్పించి,
పదియాఱుజేల గోపాంగనల వలపుం గుత్తకొన్న నీ సౌందర్య మిప్పు
డేమయినది? నిత్యాగ్యురాలనగు నా కతమున విషపానమొనరించి
వినర్హుడవయితివా? అక్కటా!

గీ. భక్తురాలిపైఁగల ప్రేమ ♦ భావమునను
గరిశముగ్రోలి తేజమ్ము ♦ దొఱఁగినావు ;
రాధ గృహమునకేఁగ నా ♦ రామ నిన్ను
వికృతాకారుడని యిటు ♦ వెడలుచునా !

ఒకప్పుడు నీచాణాస్రియ యట్లన్న నీ వేమిచేయుదువు ?
రంగా ! ఈ నా నుడి వినుము నీవు సర్వసమర్థుండవు. యథా
రూపమందుము లోకమోహనుండవగు నీ విట్టి వికృతాకారముతో
చుండఁగా—చేచు చూడ జాలను.

గీ తొంటి సౌందర్యమునుబొంద ♦ కంఠివేసి
శిరము బద్దలుగాఁగ నేఁ ♦ జేసికొందు
సంతియేకాస—నిన్నిట్టు ♦ లరయలేను ;
వేఁగ నా కోర్కెదీర్చుమా ! ♦ విశలరంగ !

(అంతి విగ్రహము యథాస్వరూపమున గోచరమగును)

జయ :—(చూచి) అహా ! ఏమిది ? విగ్రహము మునుపటివలె
సగపడుచున్నదే !

వీరా :—నానా ! కొమఱియొక్కభక్తి బోధపడినదా ? పాం
డురంగఁ డామె యధీనమునచున్నాడు. పిలిచిఁ బలుకుచున్నాడు.

మీరా :—(సంతోషముతో) రంగా ! నీవు నా మాటను
బాటించి యథాస్వరూపముం గైకొంటి. నా కిప్పుడు సంతోష
మయినది.

జయ :—(కొమఱియను గొఁగిలింపుకొని) మీరా ! మీరా
నీవు సరమభక్తురాలవు - లోకులకు జడిసి నిన్నుఁ జంప యత్నించినం
దులకు నన్ను మన్నింపుము.

మీరా :—తండ్రీ ! నిన్ను మన్నింపనేల ? తానొకటితలఁచిన
దైవ మింకొకటి తలచినట్లయినది. నా యెడలఁ బ్రయోగింపఁబడిన

విషము నా పరమాత్ముడు హరించినాడు. ఇప్పుడేదికర్తవ్యము? నీ యవకీర్తి తొలగిపెట్టు?

వీరా :—కుమారీ! విజ్ఞాననతివగు నీ వల్లు పలుకుట పాడిగాదు గతజలసేతుబంధనమేల? అయినదేదో యయినది-లోకమును పెప్పించుటకయిన నీవు వివాహమున కంగీకరింపవలయును

మీరా :—(మిన్నకుండును.)

జయ :—(స్వగ) మహాన మర్ధాంగీకారసూచకమని చెప్పుదును. మంత్రులకు నేనిప్పుడే వివాహయత్నము లొనరింప నాజ్ఞాపించి, చిత్తూరురాణాను ద్వరలోనే జామాతగాఁ బడపెదను. (భార్య నుద్దేశించి) ప్రేయసీ! మన మదనసింగును జిత్తూరునకుఁ బంపవలసియున్నది. సుముహూర్త నిర్ణయమునకుఁ బురోహితుని గలుగంపవలయును. పరమభక్తురాలగు మీరా తండ్రినగు నా యాజ్ఞను ధిరస్కరింపదు. ఆమె తప్పక కంభరాణాకుఁ బత్నికాఁగలదు - నీవు సందేహమును గుము - రమ్మ - పోవుదము.

వీరా :—మీరా! నీవు భజనమందిరమునకుఁ బోవుదువా? లేక, నా వెంట వచ్చెదవా?

మీరా :—తల్లీ! నేను రంభోడ దేవునిదర్శింప నేఁగుచున్నాను.

(అనుబంధము—)

(భగవత్సామస్తరణ మొనరించుచు నిష్క్రమించును.)

వీరా :—నాథా! తడయనేల?

జయ :—రమ్మ - పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(తెర వ్రాటును)

ద్వితీయాంకము—సంపూర్ణము.

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

తృతీయాంకము.

మొదటిరంగము—రాజబాట.

(ప్రవేశము—సదానందుడు—శివనాథభట్టు.)

సదా :— ఏమయ్యా! శివనాథభట్టా! ఈ మధ్య నేను గ్రామాంతరము పోయితిని. నిన్ననే వచ్చితిని. నగరులోని విశేషము కేమి?

శివ :— (పరికించి) ఎవరది? మాయాబిడకు నా మీఁదఁ గోపమువచ్చి పీరుల్లిచాయ నూలుచు నూలుచు. గన్నులలో రసము పిండినది. అందుచేతఁ గన్నులతోఁబాటు మనసుకూడ మండుచునే యున్నది సరిగా మీ రెవ్వరో నాకుఁ దెలియుటలేదు. దయచేసి, నామధేయము... ..

సదా :—నేను...

శివ :—(కోపముతో) ఓహో! నీ పేరు “నేనా?” బాగు బాగు! “నేనూ!” నీ ప్రశ్నదేమి?

సదా :—(తనలో) ముసలిమండకొడు కసాధ్యుఁడు - ముక్కు మీఁద వీనికిఁ గోపము తాండవమాడుచుండును.

శివ :—ఓయి నేనూ! మాటలాడవేమి? మూగనోము పట్టి తివా?

సదా :—తాతా ! నేను సదానందుడను.

శివ :—అబ్బకుంకా ! నిన్ను దన్నినను బాపములేదు నీకు నీకు దాతరా ? తల నెఱసి పండ్లుడినంతమాత్రాన నన్ను 'దాతా' యని పిలువవలయునా ? నా దాగ్ధము పరీక్ష నేయదువా ? పెప్పపట్ల పట్టు - పస బయటబడంగలదు.

సదా :—(నవ్వుచు) తాతా !

శివ :—అదిగో ! అదిగో ! ఆ కూతలే కూయనలదనుచున్నాను.

సదా :—తప్పు తప్పు !

శివ :—ఎవరిది ? తప్పెవరిది ?

సదా :—నాదే, బాబూ ! నాదే తప్పు - తమిళము - నరు చేసి విశేషము తెలింగింపుము.

శివ :—ఆలాగున దాటికిరా - మన మహాశాసనాధికారి కూతురున్నదే !

సదా :—అవునవును - మీరా బాయిమ్మ - భక్తరాలు.

శివ :—నన్ను చెప్పరీయవు. నీకు తెలియదు—

సదా :—చెప్పు చెప్పు—

శివ :—ఆమెకు బెండ్లియైనది - చిత్తూరు మహారాజావారు ఆమెను భార్యగాఁ గైకొనిరి.

సదా :—తాతా ! కాదు—కాదు—పొరపాటు—బాబూ ! పొరపాటు—తమిళము—ఆమె వివాహము చేసికొననని చెప్పుచుండెడిదే !

శివ :—అవును - ఆ మాట నిజమే !

సదా :—అయిన నిష్పడెట్లు సమ్మతించినది.

శివ :—పెండ్లి చేసికొనకుండ నాజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణియై యున్న—నీవంటి కొంటిముండకొడుకులు నోటికివచ్చిన మచ్చునఁ గాఁకుకొలలు కూయుదురేమోయని రాజదంపతులు భయపడి కొను

గత నెట్లో తల నూపఁజేసిరి. చిత్తూరురాజాయగు కంభుఁ డామె సొం దర్యమ నకు ముగ్ధుడై కోరి యామెను గ్రహించినాఁడు.

సదా :—వివాహ మెక్కడి జరిగినది ?

శివ :—ఇక్కడనే—ఈపట్టణము నందే !

సదా :—చిత్తూరును డి వారందఱు నిటకు వచ్చియుండిరా ?

శివ :—మూర్ఖుడా ! బ్రహ్మదేవుఁడు నీబుద్ధిలో నేమిపెట్టి గాఁడురా ?

సదా :—(నవ్వుచు) బంగారము.

శివ :—కాదు—బంక నన్ను. బుర్రలో నీకు బంగారమేయున్న యెడల మొన్న మీచెల్లెలుచేత లకు గాజులు చేయుచుకొనఁదలచి కోమటిదగ్గఱ నెందులకు వెండుకాసులంబును ? నీబుట్టకే యట్ల కాడతోడనో, కన్నముపెట్టి బంగారము దీసికొనియుండెడిది.

సదా :—నీబుద్ధికి సంతసించితినిలే—రామాయణములోఁ బిన్న కలవేరునలె నీ యనవసాప్రసంగమేల ? చెప్పుము. చిత్తూరునుండి వారెల్లరు నిటకు వచ్చియుండిరా ?

శివ :—రాకన్న వివాహమెట్లగును ? చిత్తూరుమహారాజా మంత్రిలు—పురోహితులు—సావంతులు—సరదారులు—సేనాధిపతులు—చుట్టములు—పక్కములు—విదూషకులు—గాయకులు—కవులు—పండితు లు—మున్నగువారిని వెంటనిడుకొని మహేంద్రవైభవముతో వచ్చి నాఁడు. సంధ్యావందనమొనరించి చనటకైదిక్కుకూడ నా మహారాజు వలన బంగారునాణెములను బడిసినాఁడు. మన మహారాజుగారుకూడ మహావైభవముతో వారికి స్వాగత మిచ్చిరి. భూమ్యాకాశమంతట నొకేపందిరివేసిరి. దాని యలంకారదులను వర్ణించుటకు నాకు శక్తిలేదు.

సదా :—వివాహ మంత ఘనముగా జరిగినదా ?

శివ :—అనియొకమా ?

సదా :—అవును. సర్వశక్తిసంపన్నులు మహారాజులు వారి చేయలేకున్న మనమా చేయగలము !

శివ :—ఒక వింతమాత్రము జరిగినది.

సదా :—ఏమది ?

శివ :—పెండ్లికూతురు—మహారాజపుత్రికను—తన మామూల పాటలను మానినదికాదు. పెండ్లికాలమందలి నిల్వనైన చేయములను ధరింపలేదు. అలంకారముల విడిచి వేసి పొడవైన విగ్రహమును మరచిపోలేదు.

సదా :—ఆశ్చర్యము !

శివ :—ఆశ్చర్యమే ! ఆమె ముఖచిహ్నములం బిగ్గరినట్లు దల్లిదండ్రుల కూటం గాదనలేక బలవంతముగా పెండ్లి కంగీకరించినది స్పష్టమైనది.

సదా :—ఇప్పుడామె ఎక్కడనున్నది ?

శివ :—ఎక్కడనున్నది ? వివాహవంతనమే భర్త మునుపెరిగినదనవెంట నిడుకొని నెడలిగొడు

సదా :—పూర్వజన్మకృతముకాబోలు ! ఆమె బాల్యము నుండియు భక్తురాలే !

శివ :—నీవంటి దాగ్భాగ్యుడయిన. పెండ్లికాలమందు గతించి గట్టుము చాలదనియు, బట్టపుట్టము లీయలేదనియు గిసియును. ఆమె మహాభక్తురాలు ! ఆశనుజయించి యెల్లవేళలయందు : బాంధవరంగనామమును స్మరించు పూతాత్య.

సదా :—రాత్రులందు దొంగ లింటిలో బడి యునుపెట్టె తాళము బద్దలుకొట్టకుండ నీవును భగవద్విమలస్మరణము చేయుచు దుష్ట ఎటుగనివారయిన, “నీతండు భీష్ముడంతటివాడు. మహాభక్తుడు” అని తలంచి మోసపోవుదును.

శివ :—కుట్టకుంకా ! నాకెందులకీసోది. పనియున్నది—వప్పు
భొట్టగాఁటికఁ బోయెదను

సదా :—నాకు నేతిభొట్టుగాఁటికడఁ బనియు న్నది. కేనుకూడ
నీవెంటనే వచ్చెదను.

శివ :—చిన్నతనముచండి యీ కొంటితనము మానలేదు
కదానీవు !

సదా :—వృద్ధాప్యముపైబడి నేడో రేగో కాటిలోఁగలియు
నున్న నీకే కొంటితనమున్నదిగదా ! నాకు డదా ? రమ్మ పోవునము.

(ఇరువురు సిక్కుమింకురు)

తెర వ్రాలుచు.

రెండవరంగము—చిత్తూరునఁగలి యంతఃపురము.

(ప్రవేశము—సుగుణాబాయి)

సుగు :—(స్వగ) తమ్మనీకు రాతోరురాజపుత్రియగు మీగా
బాయిత్క్కడక్కంగల రాజపుత్రిక లెవ్వరును నచ్చలేదుకాఁగోలు!
తుదకామెను బెండ్లిచేసికొని—వెంటనిడుకొనివచ్చిగాడు. అదేమిపాప
మో! కొత్తగాన త్రింటఁ గాలు పెట్టినది చూచుచున్నములునాగాలేదు.
వట్టమహిషియని తన్ను జూడవచ్చినవారిం గన్నెత్తిచూడదు—వదిన
నగు నామాటనాలించి యాభరణములను భరించదు—ఎప్పుడు భజ
నలే!—పూజలే—ప్రార్థనలే! వచ్చెత్తి సన్మానినవలె నెవ్వరేనును
కొందురోయను జంకుకొంటున్నాను—ఎప్పుడును—లేక—చేతకొకవిగ్రహ
మునుబట్టుకొని, విధివిరామములేక—“రంగా! రంగా!” యని పలవ
రించుచున్నది. అదెక్కడిభక్తియో! అదేమివైరాగ్యమో! భర్త

యేమనునో మన్న భయము లేదు. వదిలినను నామాటకు లక్ష్యము లేదు— మొదటిరోజు చూచితిని— రెండవరోజు చూచితిని. ఇది మూడవ రోజు ! ఇక నిలైంతకాలము సహించుట !

(అంత నేపథ్యమున మీరాబాయి పాడుచుండును)

(అనుబంధము—)

సుగు :—(వినుట నభినయించి) అదిగో ! మరలసిద్ధము—చెడి పోయినదానని లెం దిండుగానదములం బాడుకొనుచు నిటు వచ్చుచున్నది నేడను నగరులో వహోత్సవము జరుగుచున్నది ఈపూట నయిన నీమె ముచ్చటదీని గై నేసికొనరాదా ?

(అంత మీరాబాయి పాడుచుః బాండుంగవిగ్రహముతోఁ బ్రవేశము)

మీరా :—(సుగుణాబాయిని జూడకుండఁ బరమానందముతో) రంగా ! శ్రీరంగా ! అహా ! ఏమి నీ కేజము ! ఏమి నీ సౌందర్యము ! చూచినకొలదియుఁ జూడవలయుననియే యుండును.

సుగు :—(కోపముతోఁజూచి స్వగ) వేషము గాగుగ నేయున్నది. భర్తయొక్క సౌందర్యమును మించి యీవాడునోరు లేని కొయ్య బొంగును గొనియాడుచున్నది

మీరా :—(తత్ప్రయత్నముతో) ఓ త్రిజగన్మోహనాకారా ! కల్యాణమూర్తీ ! రమ్మ—సాక్షాత్కరింపుము. నీస్వరూపముంజూచుటకుఁ గన్నలు వేగిరపడుచున్నవి. నీగాత్రముం గొగిలించుకొనుటకు బాహువులు తొందరపేయుచున్నవి. నీమోముంజుంబంచుటకు

సుగు :—(ముక్కుమీఁద క్రేలిచుకొని) ఆ—ఆ—ఎంతమాట ! తుదకీమెకు మతిపోవుచున్నది.

మీరా :—రంగా ! రమ్మ—నాకు ముద్దిపాడి—పదియాలువేల గోరికలను భరించు రసికాగ్రగణ్యుడవీవు నీ నొక్కతెను భారమా ? స్వామీ !

సుగు :—(అగ్లోలో, గ్రోథోదేశముతో) ఏమి యీ ప్రలా
ములు ? సిగ్గుడియిది లులేవా ? రాచకులవంశబుట్టలేదా ?

మీరా :—ఆస్మికమగు గన్నులు తెరిచి చూచి) వదిన
గారూ ! మీరా ?

సుగు :—ఓవఱో ! అంశులను చూచినదా ? ఇక్కడనే ముం
టివా ? పరిలోకములోని బంధులగు ని ప్రక్కలో బయంశితివా ?

మీరా :—అప్రభాగ్యమిది నీ నోచుకొనలేనుకదా !

సుగు :—(కోపముతో) చా జాలు నూరకొనుము. క్రొత్త
గానిన్నగాక, మొన్న నత్తిట గాలిడిలినిగదా ! భయభక్తులక్కడ
లేదా ? నయవినయములు చూపనలదా ? తరువాత మున్నవయిన
నీవు చక్కగా సిగ్గు అంచుకొని యత్తవములో బాల్సానుటకు బదులు
ఈ యావేశమేమి ? ఈ యున్మత్తప్రలాపము నీమి ? నీభర్తవిన్న
నెంతిప్రమాదము ! నీతలకు ములుగాఁదెగ నటుకదా ?

మీరా :—వదినగారూ ! మీమాటలు నాకు బోధపడుట
లేకు నేనాడిన దుర్భాషలేవి ? తలను బుచ్చులుగాఁదెగ నటుకటకు
గావ : నగలిగి పొరబాటులేవి ?

సుగు :—చాలుజాలు నూరకొనుము—కొయ్యబొమ్మనుబట్టు
కొని—“మద్దావెట్టుకో-కొగిలించుకో” అనుట శిష్టగాదా ?

మీరా :—(నుండి హాసముఁదించి) అయ్యో, వెట్టికల్లీ ! లోక
భర్తయగు నాపరమాత్ముని పఃత్రక్రిహమును ముద్దిశుకొనుట
దోషమా ? అన్యహితాత్ముని దివ్యమంగళస్వరూపమున సీప్రతిమను
“కొయ్యబొమ్మ” యని తూలనాడెదగునా ? వదినగారూ !

నీ ఎవ్వనిబొజ్జలో ♦ : మిడియున్నవి నదా

కమలభవాండ భాం ♦ డములుగ్రమత

ఎవ్వనిపక్షమం ♦ దిండురాసులదని

విహరించుచుండు ♦ నవ్వేళిలందు

ఎవ్వనిపదమున ♦ నివ్వట్టిగైను తొల్లి

వరిమపావనీ పాప ♦ భంగ గంగా

ఎవ్వనినాభిని ♦ నిల్లలేవు విధుల

వ్రాసెను తొలి వేల్పు ♦ పృథనముల

గీ. అట్టి జగదేక పాలకుం ♦ నినురనాధ

మస్తకాలకృతికిరీట ♦ మణిపరమా

రాజితాంచిత సాదన ♦ రోజుడిక. ప !

వీరి దెలియంగనొనె ? ను ♦ జ్ఞాపింకన !

సుగు :—(కోపముతో) ఇంక నీకరులు గట్టిపట్టినా, అద న్నాంతిము బ్రహ్మచారిస్తే భిక్షున తోగలిసి, వారికిస్తుద్ధాలు గాన వుచు బ్రదుక లేకపోయితివా ? పెండ్లియాడితినందులకు ?

మీరా :—అమ్మా ! “భిక్షుకులతోగలసి” అనుచున్నారు-మనముమాత్రము భిక్షుకులముగామా ?

సుగు :—(కోపముతో) గీ, నోరుమూయుము. క్రిందుమీరా దొంగక ప్రలాపింపకుము. నీవు భిక్షుకుగాలివి-నీతిల్లి, భిక్షుకుగాలు-నీతండ్రి భిక్షుకుడు-నీవంశము భిక్షుకవంశము-కాగ, ముక్కేము ? మహేంద్రభోగముతో, దులదూగు చిత్తూరురాగాయన నేమనుకొంటివో ? జాగ్రత ! అనంతనకమాటలాడి రాగాకాగ్రహము గల్పించితివేని పులిలోనే సంకొట్టినదన్నట్లుగును నీబ్రదుకు !

మీరా :—(చిరునవ్వుతో) అమ్మా ! బుద్ధులప్రాయమగు నీజీవనముగురించి, జ్ఞానలగువారు మురియరు.

సుగు :—ఓ, మహాజ్ఞానమల్పించినీకు. మేము జ్ఞానములేని మోటుపశువులము మూఢురాలవగు నీతో నా? వితర్క. మీల ?

నేడు నగరలో మహా శ్రవణము జరుగనన్నది. లోనికివచ్చి యమూల్యవస్త్రాభరణములను ధరించువా? లేదా?

మీరా :—అమ్మా!

సుగు :—(అర్థోక్షిలో) అమ్మా-బామ్మాయనీ కాలయాపన చేయకుము. నిన్ను నీ దొంగభక్తిని-నీకంటె రాగ్యము నుజాడగా-చూడగా-నాకటకాలింపు తలకెక్కుచున్నది-చెప్పము. సేవవస్త్రాభరణములు కావలయునా?

మీరా :—వదినగారూ! నావిన్నవ మాలింపును

గీ వస్త్రములఁ దాల్చినంతనే ♦ భక్తిరాసు

భూషణంబుల వలన ♦ న్ముక్తిలేదు

మానరక్షణ కున్న ♦ వ్యవచాలు.

ప్రొత్తవానిని ధరియింప ♦ గోర్కీయరుసు

సుగు :—(చురుచుచూచి) తాజెడ్డకోతి వనమెల్లజెజ్జించినదన్నట్లు, నామతినిగూడ నీవు పోగొట్టచున్నావు. నిన్ను దగినరీతిని రాణాతోజెప్పి మందలించఁజేసెదను. (ముందువడచి) కిక్కచుకింహా ససమునఁ గూరుచుండఁబెట్టినను అది వెనుకటియై పడించును. ఈమెబుద్ధియుఁ గుక్కబుద్ధియై నొకటే! వెదకివెదకి కుంభుడు మంచి బొంతనే సంపాదించిరాదు... కానిమృత్యు ఇప్పుడు ముసిగిపోయినదేమున్నది? సమయముగనిపెట్టి, కల్లబొల్లిమాటలగాలుగు వానికెజెప్పి ఈమెకు స్వస్తివాక్యముఁ జెప్పించితీరెదను.

(నిష్క్రమించును)

మీరా :—అహా! ఈమె యివిచేకమునకు హద్దులేకన్నది కదా! పరమాత్మునికృతిమను గన్నులకద్దుకొని తరించుటకు బడులుగా దూజినది... ఆమెనుగూర్చి నేను నగవనేల? ఎవరికర్మఫలమును వారేయనుభవించును.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరవాలును)

మూఁడవరంగము—శయవాగారము.

(ప్రవేశము—సుంభరాణా)

కుంభ—(స్వగ) అట్టిజగన్మోహనవిగ్రహంబును జూచిఁకొలఁ
దియుఁ జూడనలయుననియే యుండుట కమలభవుఁడు తన యద్వితీయ
నిర్మాణ కళాకౌశల్యముం బ్రీఁటించుటకోయన — సౌందర్యమును
మూర్తీభవింపజేసి, మీరాగాః జేసిసాడనుట యతిశయోక్తిగాదు
జూడశకళాప్రపూర్ణుడగు చంద్రుఁడా యతిమోముకడ దిగదుడుపే !
వానిలోఁ గళంకమున్నది—ఆమె మోమున నదికానరాదు. తేజఃపుంజ
ములు నెదఁజల్లు వెడఁకన్నులతో చందస్మిత సుందరనదనారవింక
ముతో భాల్లునానకీలకుంక ములను నివాహింపమనఁ బ్రత్యక్ష
ముగఁ జూచినపుడే నామనస్సు పగ్గములచేఁ గట్టివేయఁబడినది చూ
డ్కులు కేంద్రీకరింపఁబడినవి—మన్మథుఁడు విద్యంభించివాఁడు—ఈతూ
హల మధికమయినది. (కొంచెమాగి) అట్టిసౌందర్యరాశికి—లేజన్వనికి—
వైరాగ్యమెందులకో ! అంతపురముం బ్రవేశించి మూఁడురాటుగు
దినములైనది. కాని యొకనాఁడయిన శయవాగారముం బ్రవేశించి
నా తాపమును బాపలేదు—ఒక కేళఁ గ్రోతయగుటచే నబలానహజ
మగు సిగ్గును నటించుచున్నదేమో ! ఇప్పుడు నేనే యామెకడకుఁ
జూయి కోరికలీరిఁ లెత్త శృంగారశరంగముల మునిగి తేలుచు మన్మ
థునిపీచ మడంచెదను. (పక్కకుఁజూచి) అల్లడే, నాప్రేయసి ! నిండు
వెన్నెలలోఁ జలువతాటితిన్నెపముఁ గూరుచుండి తనలోదానేదియో
పాడుకొనుచున్నది ఇదేనమయము—(గవాక్షమువంకఁదిరిగి) తుంటరి
చందురుఁడా !

గీ కళలు పదియాఱుఁగల్గెనకా ♦ గర్వమేల ?

అదయుఁడైయేచు మదనుని ♦ యంశనుండి

బాధగొల్పుచున్నావు ♦ భామగూడి

ఓదు పొగరుచడంచెడ ♦ నిశ్చయముగ.

(నిష్క్రమించును.)

తెరవాయిను.

నాల్గవరంగము—ఉద్యానవనము.

(ప్ర) వేశము —మీరాబాయి పాండురంగవిప్రతిమతో)

మీరా :—(ప్రతిమను ముద్దులాడుచు) రంగా! రంగా!
ఇప్పుడు నీ కానందముగనున్నదా? నీవు సుఖించుచున్నావా? అమృత
మయములగు నీ చంద్రకిరణములలో ఉల్లమున కల్లాసముగలిగించుచు
మెల్లమెల్లనవీచు నీచల్లగాలిలో, నీవు సుఖింతువనియెంచి నిశ్చిక్కుడకు
గొనివచ్చితిని.

(అంత నేపథ్యమున)

శా. ఆరాధంపగనేల? విగ్రహము ను ♦ ద్యావంబునందొంటిమై
లేరే? యన్యులుసేవుగొల్వ సుఖవై ♦ లేబ్రాయమందున్నదా!
వారింజూడవా? కోరవో? తెలియవో? ♦ భాసింపగానొల్లవో?
వైరాగ్యంబుచు వార్ధిమున్లుటనునో ♦ పంకేజ వత్తేక్షణా!

(అనుపద్యముంజదువుచు రాణా ప్రవేశము)

మీరా :—(లేచిలిలువబడి) నాథా! ఆరాధింపదగినవాడు
జగదాధారభూతుండగు పాండురంగుడొక్కడేకదా!

కుంభ :—(ఆమెచెంతఁ గూరుచుండి) కాంతా! వృద్ధులు
పలుకదగిన పలుకులని—నిండుజవ్వనముననున్న సౌందర్య తేజోరాశి
చగు ఓకుఁ బాండురంగుడేల? వానిప్రతిమయేల? భజనలేల?

మీరా :—(మందహాసముతో) నాథా ! ధర్మజ్ఞులగు మీరల్లు నుడువుట భావ్యమా? సర్వలోకేఘటగు సుపాండురంగడే నొకక్కణలేకపోయినయెడల నితఁ గావలసినదేమున్నది? భక్తమందఱుని భజించుటకు యావనమైవనేమి? లేక, వృద్ధాప్యమైవనేమి? సాకనలోచనుని సంస్మరించుటకు సౌందర్యమున్నేమి? కదూసమున్ననేమి?

కుంభు :—ప్రేమసీ! ఈపండువెన్నెలలోఁ జలువతొ తీసిరాండఁ గూర్చుండి నాకు ఏ వ్రపదేశింపవలసినది—రక్తిగాని—భక్తిగాదు—ప్రసాదింపవలసినది సౌఖ్యముగాని—సాయజ్యముగాదు—బోధింపవలసినది—శృంగారముగాని—వైరాగ్యముగాదు—చేర్పవలసినది మన్మథాహవానగాని—తారకమంత్రముగాదు.

మీరా :—(స్వ) ప్రాణేశ్వరుఁడు విద్యాధికుండయ్యు, నింత సంభాషణమొనరించుచున్నాడేమి?... (ప్ర)కా) నాథా ! భక్తిలో రక్తిగలదు—సాయజ్యములో సౌఖ్యమున్నది.

కుంభు :—ప్రేమసీ! చీరాంబరమునకుఁ జుట్టినది నిత్ర) పటమునకుఁ జెదపురుగువలె నీమోహన దేహసుమంబున ముష్టవైరాగ్య కీటకము ప్రవేశించినది. (కొంచెమిగి) ఆహా! ప్రకృతి యెంతకమణీయముగనున్నదో చూచితివా?

సీ. పదియాఱుకళలతో ♦ భాసిల్లుచున్నాడు

కలతఁ బుట్టించుచు ♦ గలువతేడు

అల్లవల్లన నుల్ల ♦ ముల్లాసమునుబొందఁ

గడఁగివీచుచునుండ ♦ గంధవహుడు

కొంగ్రొత్తతలువతో ♦ బొంగినింకికొచ్చుచు

గోరికలోకొనసాగఁ ♦ గుముదసమితి

శాఖాగములనున్న * శాఖాగములనున్న

తీసికూతలమది * దృష్టిబలపు

గీ. బ్రహ్మతీయంతయు శోభాను * మానవగుడు

నెలముచున్నదికాదే? యీ * వేళయందు

జలువరాతిన్నెవై నార * నాటి గూడి

రతులందేలేని పురుషుడే * రమ్యజీవి!

మీరా :—నాథా! నాసాహసమునకు మన్నింతురేని, ఆ యభిప్రాయము యుక్తమైనదికాదని చెప్పుచున్నాను. ప్రకృతియంతయు బరమేశ్వరుని స్వరూపమేకదా! సృష్టికర్త ప్రసంధును బ్రతిప్రాణియందును బాండురంగునూను. భక్తితో వానిని బ్రార్థించి జన్మమును దరించుకొను టర్హము.

కుంభ :—(స్వగ) ఈమెనుబట్టుకొని కీడించుచున్న యీ వైరాగ్యశిశాచము వీడుమార్గము గానరాకున్నదే! అబ్బా! నాకు సంతాప మధికమగుచున్నది. మాగుండు నాపైవిబ్రంభించుచున్నాడు. ఈమె—మనసులోమనసుగలిపి, వానిగర్వము సర్వము శిర్వముచేసిన, నాకు శాంతి సమకూడియుండెడిది ప్రయత్నించిచూచెదను. హృదయమున బావర్తనము గలుగకుండునా? (ప్రశ్న) ప్రేయసీ! అప్రకృకుం జూడుము.

చ. చిలకలజంట కొవ్వపము * శరీరుఖిలును బాండుచుండె; గు
వ్వలు రతికేళిచేలుచు * భావజుగొల్పుచుచుండె బ్రీతిపై;
విలసితిరూపతేజముల * వెల్లెడి పురుషుడ ముప్పగా
లితమనోజ్ఞమార్గముల * రంజితయనె? నన్ను నియ్యెడన్.

మీరా :—నాథా! ప్రకృతి కడుంగను మనోహరంబుగ నుండుటచేత నెట్టివారికేని హృదయము ప్రశాంతమగు నుండును. కనుక

నిట్టినయమున నేకాగ్రబుద్ధిశో నైక్యకంఠముతోఁ బాంకురంగసం
కీర్తనమొనరించువారు ధన్యులు.

కుంభు :—అబలా ! వ్రజ్జతిరామణీయకలి హృదయమున
శాంతిని నెలకొల్పుననుచున్నావు అదియేటిమాట ? కోరికలుదయించి
వది; వ్యాకుల మధికమగుచున్నది; దుర్భరమగు తాపమునుబాపుము

మీరా :—దేవా ! కోరికలను నెఱవేర్చువాఁడా గోపబాఁడు—
దూ—వ్యాకులమడంచువాఁడా వాసుదేవుఁడు—తాపముంబాపువాఁడా
దచుజమ్మనుఁడు.

కుంభు :—(విరుగుతో దనలో) అబ్బా ! ఇక నీమెకు సమా
ధానముచెప్పట యెట్లు ? (మన్మథుచున్నేఱించి) ఓరీ తుంటరి వచ్చు
విల్తుఁడా ! నీక లొంగినకొలందియుఁ బిడించుచున్నావుగదా ! ఇది
నీవక్షి పాతబుద్ధియా ? లేక, శక్తివిహీనతయా ? త్వతీయారాధనమున
కంఠఁగాఁ జొత్పహించినను, ఈమె యంగీకరింపకున్నదే ! నాపై
పోకచుశరముల నామెపైఁగూడఁ బ్రయోగింపవేల ? దుష్టుఁడా !... ..
నామనోగతాభిప్రాయము నీమెకు విస్పష్టముగాఁ జెప్పివైచెదను. అప్పు
దేనునునో !—(ప్రకా)

మ. అతివా ! దాఁపఁగ నేల ? నిన్గలసి హృ + ద్యానంబునందియ్యెడన్
రతకేళిమనుగంగ వచ్చితిని; య + శాంతంబునామారుడు
ద్ధతిమై నాటుశరాభి కోర్వజమి ! నీ + దాసానుదానుండ; న
న్నతిరాగఃబున నేలుకొమ్ము; సుఖనై + యానందమున్ బొందెదన్.

మీరా :—ప్రభూ ! తమకానందముగూర్చుటకు నేను సమర్థు
రాలనా ? మీకును—నాకును—సకలచరాచరఁబుల్లకును సంతోషముం
గూర్చువాఁడా సర్వేశ్వరుఁడుగదా !

కుంభు :—(స్వగ) అకటా ! ఇపుడేదికర్తవ్యము ? మదనసం
తాప మంతకంతకధికమగుచున్నది ఇష్టము లేనియింతితో సరసము

లాడిన నేమిప్రయోజనము ? కడసారి పన్నించిచూచెదగాక !
(ప్ర)కా) పేయనీ ! నేను నిన్నెంతగాబ్రతిమాలినను వినకున్నావు.
మన్మథుడు నిర్దయుడై నన్ను బీడించుచున్నాడు—వాని నీపండు
వెన్నెలలో నారాధితము—రమ్ము

మీరా :—(నవ్వుచు) నాథా !

చ. పురహరుకంటిపంటలను ♦ బోడిమి దూ. ననంగుడయ్యె; సు
స్థిరతెజెలంగు మానులను ♦ జేరంగ లేడు; సుశక్తిహీనుడా
మరునిభజింపనేమిటికి ? ♦ వానిగన్న రమేశుభక్తితో
జరణములంటి మొక్కదము ♦ జన్మతోంచుచు; తధ్యమినుడుల్
శిరసుండగా మోకాలిపూజయేల ?

కుంభ :—(స్వగ) ఇక నీమెతో భాషించిన లాభములేదు.
శయచాగారముండేరి నిద్రించుటయే ముత్తమము. పోయెదగాక !
(నిష్క్రమించుచు.)

మీరా :—(ప్రతిమను ముద్దిమకొనుచు)

గీ. రంగ ! కస్తూరిరంగ ! శ్రీ ♦ రంగ ! రంగ !

నిన్నెచుదినెంచి పేమించి ♦ నిన్నెనమ్మి

నీకొసంగిన దేహమ్ము ♦ నేడు పరున

కెట్టులర్పింపగడంగుదు ♦ నెఱుంగజెపును !

తండీ ! జోలపాటంబాడెదను వాయొడిలో నిద్రింపుము.

(అనుబంధము—)

తెరవ్రాలును.

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

మీరాబాయి

చతుర్థాంకము.

మొదటిరంగము—అంతఃపురము.

((నేతము— మీరాబాయి, చెలికత్తెయగు నళినితో))

మీరా :—నళిని! నీవు చెప్పబోయిన దేమి?

నళి :—ఏమియు లేదమ్మా! ఎవ్వరితో ముగిసినట్లు— ఇకను భక్తియు ముప్పొద్దులందుఁ బాండురంగరామన్మరణము సేయుచు వీధులందు దిరుగుచున్నాడు వేణుగోపాలస్వామివారి యాలయమునకుఁ బేదపాగలనెందఱిలో వెంటనిడుకొనిపోయి తత్వోపదేశమునగించుచున్నాడు.

మీరా :—నళిని! నళిని! నీవు త్వరితముగఁబోయి చూడఁగొని దోడ్కొనిరమ్ము—బొమ్ము.

నళి :—దేవీ! శుద్ధాంతఃపురములలో నన్యపురుషులను బ్రవేశపెట్టినయెడల నేమిముప్పువాటిల్లునో! అంతఃపురసాంప్రదాయములకు విరుద్ధముగఁ బ్రవర్తించఁగలనా?

మీరా :—నళిని! మాటుమాటాడక బొమ్ము—అమ్మహాత్మ్యని దోడ్కొనిరమ్ము. అట్టివానిపాదరజము సోఁడినంతనే యంతిపురి పని తోము కాగలదు.

(అంత నేపథ్యమున)

శ్లో. కరుతే గంగాసాగర గమనమ్
 వ్రతపరిపాలన మధవా దానమ్
 జ్ఞానవిహీన స్వర్వమతేన
 ముక్తిం సభజతి జన్మశతేన ||భజగోవిందం||

నళి :—(వినుటనభినయించి) దేవీ! ఆవినవచ్చుకంతస్వర మా
 సన్యాసిదే! ఆతఁడేకాగోలు వీధంబడి పోవుచున్నాడు.

మీరా :—వెదుకఁబోయినతీగ కాలికిఁ దగిలినది—పొమ్మ.
 ఆతఁడు దూరమేగుటకు ముందేపొమ్మ “మహాత్మా! మిమ్ములను
 సందర్శించుటకు మాదేవి కుతూహల కుచున్న” దని చెప్పి, వానిం
 దోడ్కొనిర గొట్ట

నళి :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :—(స్వగ) కంతస్వరము నాకుఁగూడఁ బరిచితమే!
 (స్మృతిఁ భినయించి) నాగుఁ దేవుడెప్పుడు చిత్తూరునఁ బోవుచున్నా
 నని వచి చెఁగదా! ఈభక్తశేఖరుఁ డాతఁడేయనుట నిష్కవము.
 (అతని తో వానిరాక కెదురుచూచుచుండుచు)

(అంగనభిని దయానందుని వెంటనిడుకొని ప్రవేశము.)

దయా :—(హరమనుండి మీరానుబరికించి) అహో! ఎమి
 నాభాగ్యము!

గీ. విచిత్ర చాఁడురంగ విదార ♦ విందచింత

నామృతాస్వాదరాసక్త! ♦ యమలహృదయ!

మూర్తిఁగైకొన్న సద్భక్తి ♦ పుంజమదిగో!

కంటి, మీరాలతా గిళి ♦ గౌతుకమున.

మీరా :—(దయానందునిజూచి) మహాత్మా! గురుదేవా!
 త్వదీయ పవిత్రసందర్శనభాగ్య మీదా సురాలికి నేడు లభించినదా!
 (పాదములపై వ్రామును.)

దయా :—కుమారీ! అమ్మ. నేనీనగరంబున నుండగనే, రాణావారు నిన్ను బరిణయమాడి తీసికొనివచ్చిరని వినియుంటిని ఎప్పుడో యవకాశము చిక్కినపుడు నిన్నుజూడవలెనని తలచితిని. నాకోర్కీ నేడప్రయత్నముగ ఫలించినది.

మీరా :—మహాశయా! హృదయము భగవదగ్నితమగుటఁ బెండిలివలదని యనేకవిధముల జనఃజనకులను వేడుకొంటిని. వారు నామాటను బెడచెవి బెట్టి.

దయా :—(నవ్వుచు) అమ్మా! రాజమహిషి-యితిని. పూర్వమువలె, సీధజనల కాటంకము గలుగుచుండుట కేదుగదా?

మీరా :—దేవా! నను చిత్తూరురాణానాథిఁ గేనలయు దాసినేయగుదును, కాని మనఃస్పృహహించినకారతను గాను. నా వలన వారి కెవ్విధమైనసౌఖ్యము నుండదు. ఏమంగురా? అలంకారములన్న నాకుఁగిట్టదు. కొంగ్రొత్తచీరలఁగట్ట మనసాప్నదు వనవిహారములు నాకుఁ బనిఁరావు ఎల్లవేళలయందు సామాన్యమగు వేషముతో—సామాన్య స్త్రీపురుషులంగలసి గొంతెత్తి చాండుంగని గీర్తించుటయే నాకుఁ బరమానందసంధాముకము. నేనిట్లు భోగమల నొల్లక యోగినివలెనుండు మహారాజున కిష్టముగాకున్నది.

సఖి :—అయ్యా! అంకిపురములో మాపట్టణ హిమికాదరణము లేకపోయినను—పురమునందలి ప్రజలలో శౌరవాభిమానములు బ్రబలింపవి. తాళ్లనుసైతము చెయ్యిగిల్లఁజేయఁగల యామెగానము సర్వజనుల నాకర్షించినది. వారెల్లరు నీమెను ననుమాతగాఁ బరిగణించుచున్నారు. (వదములచప్పుడు నాలకించి తనలో) సుగుణాబాయమ్మ వచ్చి చాలున నిలువబడినది ఆమెకంటఁబడకుండ మెల్లఁగా నేనిట చుండి జాతెదను. (నిష్క్రమించును.)

మీరా :—దేవా ! పరీక్షించుటకో, లేక, విలాసార్థమోకాని భగవంతుడు తెన్నునమ్మినవారి నెక్కుడుకష్టపెట్టుచుండును.

దయా :—అమ్మా ! మానవులు కష్టసుఖములకు లెక్కనేయరాదు. మేలుకలిగినను, కీడుమూడినను బరమేశ్వరసంకల్పమేయని తలంచి, భక్తినిచిడువఁడవలయును.

సుగు :—(స్వగ) తుడఁగింతఃపురము లేవిధముగా మాఱినవి. దేవాలయములు వసీరులుగాను తిరిగి—ఎండకన్నెరుగని రాచపడుచులకు నివాసములగు భవనములు—ముప్పిముండకొడుకులగు దొంగజడదారులకుఁ దావు నున్నవి ఈసన్యాసి యెవ్వడో, తెలిసికొని పవిత్ర రాజాలోఁజెప్పి వీనినిఁ జింపఁజేతును (మందునకువచ్చి కోపముతో, ఏమయ్యా ! ఎండవపువ్వు ? పిళ్ళ బుద్ధియున్నదా ? లేదా ? పులిమీనములతో నూగులాడ దొడ గిరిట్లు రాజుహిషికోఁ బ్రసంగించుచున్నావు ?

మీరా :—(సవిత్రయముగ) వదినగారూ ! ఈమహాత్ముఁడు భక్తపుంగవుడు—

సుగు :—(అర్ధోక్తిని) ఆశఁడు భక్తుఁడో—తుంటరియోనిన్నెవ్వరడిగిరి ? పిమ్మెదులకు బతులుచెప్పచున్నావు—పానకములోనిపుడక పలె దగుదునని నన్నింటలో దూరకుము.

దయా :—అమ్మా ! సీకితయాగ్రహమేల ?

సుగు :—ఓరీ, మూఢుడా ! నాకాగ్రహ మెందులకనుచున్నావా ? సీవంతిపువ్వు నం దడుగుపెట్టుట బాగున్నదా ? రహస్యముగా రాజుహిషితోఁ బ్రసంగించుట బాగున్నదా ?

మీరా :—వదినగారూ ! ఏదైనదోషమున్న నది నాదికాన, యాతనిదికాదు—పాపమా మహాత్మునిజ్ఞఁ గోపించుట మీకుచితిమా ? నాకు గురువగుటవలన వీధిఁబడి పోవుచున్నవాని నేనే పిలిపించితిని

సుగు :—ఏమేమి? ఈబుద్ధి ఏకేపుట్టినదా? ఈతొంటరిసన్యాసి నీకుగురువా? మగవారిని రాచపడుచులు కన్నెత్తించూచుటయే తప్ప గదా! నీవు సామాన్యమువతివిగావు—చిత్తూరుమహారాజా కోరికె డాడిన యందకత్తెవు—వ గవుదుకు చరియింపవీలులేని శుద్ధాంతఃపురము లలోనికి, ఇట్టి కవటసన్యాసులను బిలిపించుకొనుచున్నావా?

మీరా :—అకరణముగ నమృతహాత్ముని గొందింతులేల? ఆతొడు కవటియని మీరెట్లు తెలియును?

సుగు :—ఏమో, ఎట్లు తెలియునో! నేను నీవలె విజ్ఞానవతిని గాను—నీప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుట కియ్యెడకు రాలేదు. యుగయుగమృతలనుండియుఁ బ్రఖ్యాతిపహించిన చిత్తూరురాణివాసములో నిట్టి యత్యాచారములు కరుగుచుండ నేనుమాడలేను—చాని? నుచ్చ మా ఘట—

దయా :—(అధోక్షియందు అమ్మా! యుక్తాయుక్తము లగు యువ మాటాడెదకేమి? ఏగూటిఁజ్ఞి యాగూటిఁజేరును—ఆమెభక్త రాలుకనుక—భక్తుండనగు నన్నెబిలిచి నక్కరించినది ఇందత్యాచారమేమున్నది?

సుగు :—(కోపముతో) హెచ్చుతగ్గులులేక, నోటికివచ్చిన ముచ్చనఁ బ్రేరచున్నావు—జాగ్రత్త! నాకు యుక్తాయుక్తములు తెలియవా?... . . . తుచ్చుఁడా! వచ్చినదాటిరావలకుఁబొమ్ము లేకున్న నీగుప్తు తీయింతును.

దయా :—(మందహాసముతో) అమ్మా! నేను నీయింటనేట్లండుటకురాలేదు—పూర్ణండుటకురాలేదు. నీవు భయపడనక్కఱలేదు. కాని నీకిట్టి దుడుకుఁదనముండుట తగదు

సుగు :—ఛీ—పాము—ఆవలకుఁబొమ్ము. మాస్తిముండకొడుకు ఎగు నీవు నాకు బుద్ధులు గఱపెదవా?

మీరా :—అమ్మా ! ఆపూజ్యనట్లు నిరసించుట న్యాయమా?

సుగు :—ఏమి ? నీకుగమ్ములు తలకెక్కినవా ? ఉండు—సీపని జాగ్రత్తపెట్టెదను—రాజాకుఁ దెలియఁజేసి నిమ్నదగినట్లు శిక్షింపఁజేసెదను. (స్వగ, మంచితరుణముదొరకఁగది ఈనాటి సంఘటనము రాజా కెఱింగించితి నేని యి మె నావలకు గెంటి వేయఁ మానఁడు.

దయా :—(మీరాబాయి నుద్దేశించి) కుమారీ ! నేను పోవుచున్నాను భగవన్నామస్మరణము మానవలసని హెచ్చరించుచున్నాను.

(అనిపాడుచు నిష్క్రమించును.)

(అనుబంధము—)

సుగు :—జంతుగొంతులు లేక, ఎరువులు నంతిపురములోఁ బ్రవేశింపఁజేయుచున్నావా ? రమ్మ. రాజాకడకు

మీరా :—అమ్మా ! నాయ దు దోషములేదు. నిరపరాధ సగు నేను నాధుఁడ కెందులకు ? పాండుగంగనిసేనించుట కాలయము లోనికిఁ బోయెదను (నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఈమె శక్తి సరికట్టవలయును. వైరాగ్యమును రూపుమాపవలయును. సోదరునితో నీమెయంతిపురిలోనికి విచ్చలవిడిగాఁ బ. పుంపులను రప్పించుకొనుచున్నదని చెప్పెదను. ఆకపటసన్యాసిని యిటు చేఁజట్టిగచి, చెఱయందుఁ బెట్టించెదను. ఈ సుగుణాబాయి సామర్థ్యమింకను—మీరాబాయికి శాధనడలేదు. తలంచినంతనే, నందినిబందిగను — పందినినందిగను జేయఁగలదీమెయని పాపమా నిర్భాగ్యురాలు గ్రహింపకున్నది. ఇంక నేను తడయనేల ? రాజాను గలసికొని వానిచెవికి వృత్తాంతమెక్కించెదను.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

రైడవరంగము—రాణామందిరము

(ప్రవేశము—కుంభుడు—సుగుణాబాయి.)

కుంభు :—అక్కా ! విశేషము లేమి ? ఎన్నడు లేనిది నేడు నామందిరమున కిట్టినమయమున వచ్చితివి ?

సుగు :—సోదరా ! సుప్రసిద్ధమయిన చిత్తూరురనపుత్రిల కీర్తిని నీవు కళంకిత మొనరించితివి—

కుంభు :—(ఆశ్చర్యముతో) ఆ—ఆ—ఏమనుచున్నావు ! సుప్రసిద్ధమయిన చిత్తూరురనపుత్రిల కీర్తిని నేను కలంకిత మొనరించితివా ? అంతటిదుష్కార్య మాచరించితివా ?

సుగు :—నూర్వారు దేశాధీశుని కొనుగోలు వెదకినెదకి విచారము నేసికొంటిరా !

కుంభు :—అవును. అందు న్యూనతయేమున్నది ? గౌహవీరుడయి దిగంతముతో విశాలముడైన భూపాలశేఖరుడా మూర్ఖుడు దేశాధీశుడు వానితోడి బాంధవ్యము గౌరవహేతువేగద !

సుగు :—నేను—అగౌరవమని చెప్పుటలేదు. గౌరవమేకావచ్చును. కాని నీవుకోరి పెండ్లాడిన యందకత్తె—మీ రాబాయి

కుంభు—చెప్పుము. ఆలసింక చెప్పుము.

సుగు :—చెప్పటకేమున్నది ? సాటిరాజులాలకించిన తలవంపులు తప్పవంతిదే !

కుంభు :—అన్నా ! అంత ప్రమాదమేమొనరించినది ?

సుగు :—ఆమెకుమాత్రము ప్రమాదముగాఁ దోచుటలేదు. ప్రమాదముగ నేయున్నది.

కుంభు :—అక్కా ! మీ రాబాయి యేమిచేసిననో చెప్పుము.

సుగు :—ఏమియుఁజేయలేదు. యన వంశముచుమాత్రము కళంకిత మొనరించినది. అనిచాలదా ?

కుంభ :—(ఆత్మముతో) అదెట్లు ? పరమభక్తురాలగు నామె కులమ నుజెఱచు పాడెను లేమిచేసినది ?

సుగు :—ఆమెభక్తియే యితవటకుఁ గొంప ముంచినది. శుద్ధాంతఃపురములలో నగ్యాసులనుగూడఁ బ్రవేశపెట్టినది.

కుంభ :—(కోపముతో) ఏమేమి ? ఉత్తమస్త్రీలుండు నంతి పురములో నగ్యాసులా ? ఎల్లురారగలిగిరి ?

సుగు :—ఎల్లురారగలుగుదురు ? కోరితీసికొనివచ్చిన రాగలు గుమగు. రమ్మని కడుపుఁగాళ్లుబట్టుకొని బ్రతిమాలిన రాగలుగుదురు.

కుంభ :—అక్కా ! నీకుబుణ్యముండును. జరిగినవిషయము రను బూనగుచ్చినట్లు నవి స్తరముగా నాకెఱిగింపుము. నాహృదయ మున వ్యాకులపాట ఫలమగుచున్నది

సుగు :—నాయనా ! అట్టిభార్య దొరకినపిమ్మట వ్యాకల పాటుకాక—సుఖముచేకూరునా ?

కుంభ :—ఏమి ? నాభార్యయే యట్టి యత్యాచారములకుఁ గడంగినదా ?

సుగు :—కాక మఱియెవ్వరు ? ఇతరులకెవ్వరికాదైర్యసాహ సములుండును ? “నేనే పట్టమహిషి—నేనెట్లుమెలగిన నన్నడ్డువా రెవ్వరు ? నన్నుఁ బ్రేక్షించువారెవ్వరు ?” అన, గర్వ మామో న్నది లేకున్నఁ జిజికాలరక్షితములైన యంతఃపురసాంప్రదాయములకు విరుద్ధముగ, శుద్ధాంతఃపురములోనికిఁ గృత్రిమసన్యాసులను బిలిపించి వారితో ముచ్చటలా ?

కుంభ :—(జేడుఁగఱచుకొని) ఎంసాహస మెంతసాహసము ! (ఇంచుక సేపాగి) అక్కా ! అన్యుల నంతిపురమునఁ బ్రవేశపెట్టుటకుఁ గారణము ?

సుగు :—నా కేమి తెలియును ? నాయనా ! నీ భార్యనడిగి తెలిసికొనుము. ఆమాయలాడియేకల్పనలు చేసి చెప్పటకుననుర్ధరాటు.

కుంభు :—ఆమె—వరమపురుషుని రాణివానమునందు : బ్రకేశ పెట్టినదని యెవ్వరుచెప్పిరి ?

సుగు :—ఒకరు చెప్పకేల ? ముంజేతికంకణమున కద్దమెందు లకు ? ప్రత్యక్షముగ నేను చూచితిని. చూచుటమాత్రమేకాదు. బెదరించి యాగ్నాసి గావలకుఁ బంపివేసితిని.

కుంభు :—అప్పుడు నీవు వానిరాకకుఁ గారణమడుగ లేదా ?

సుగు :—ఎవరు చెప్పదురు ? ఎవరినడుగుటకునీయి ? నీగబడి పోవుచున్న వానిని దానే పిలిపించితినియు, భక్తివైరాగ్యములు వానినుండి యలవడఁజేసికొనఁగో, తిననియు గామ గుహోత్సర్పింపఁ ది.

కుంభు :—(తలపంకించుచు) ఇదినఱలో నలవడిన భక్తివైరాగ్యములు చాలినవికావా ?

(అంతనేపథ్యమున దయానందుడు)

శ్లో॥ కామం కోధం లోభం మోహమ్

తత్త్వాత్ప్రసాదం పశ్యతి సోహమ్

అత్మజ్ఞానవిహీనా మూఢా

స్తేనస్సంతించ నరకనిగూఢాః ॥భజగోవిందం॥

సుగు :—(వినుట వధినియించి) సోదరా ! సోదరా ! ఆతఁడే ! పాడుచు వీధింబడి పోవుచున్నయారఁడే నేనుచెప్పిన సత్యాసి. వాని నటుఁ బిలిపించి, మందలించుట మంచిది.

కుంభు :—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఓరీ ! ఎవఁడురా ? అక్కడ—
పుట్టసింగూ ! నీవా ? ఇటురమ్ము.

(పుట్టసింగు ప్రవేశము)

పుట్ట :—జయము జయము మహారాణావారికి,

కుంభు :—పుట్టాసింగూ ! నీవు త్వరితగతినీబోయి—పాడుచు
వీధింబడిపోవుచున్న యాసన్యాసి నిటుఁ దీసికొనిరమ్ము

పుట్టా :—చిత్తమువ్రభూ !

(నిమ్మ)మించును)

కుంభు :—అక్కా ! ఇప్పుడు పాడుచుఁబోవుచున్న యాసన్యా
సియే యంతిపురముంజొచ్చినవాడని దృఢముగఁ జెప్పఁగలవా ?

సుగు :—చెప్పఁగలను—వాఁడేవీఁడు ; సం దేహము లేదు.

కుంభు :—అట్లయిన వీనింబట్టి చెఱయందుంచెదను.

(అపుడు పుట్టాసింగు దయానందునితోఁ బ్రవేశము.)

పుట్టా :—జయము జయము మహారాజావారికి. అజ్ఞానుసార
మీసన్యాసిని వెంటచిడుకొనివచ్చితిని.

కుంభు :—(దయానందు నవలోకించి) ఓరీ ! నీవెవ్వడవు ?

దయా :—(మిన్నకుండుచు.)

కుంభు :—మాటాడవేల ?

సుగు :—బెల్లము మొత్తినతాయవలె నున్నాడు. చూడు—
వాని కెంతనిర్లక్ష్యమో !

పుట్టా :—దయ్యముపట్టినదా ? లేక మతిపోయినదా ?

సుగు :—చూటపడిపోయినది.

దయా :—అతిక్రాంతమర్యాదలతో నాకేమిపని ?

కుంభు :—(ఉగ్రుఁడై) ఔరా ! ఏమి కండ్లకావరము ? నీ
గరు తలకెక్కినదా యేమి ?

పుట్టా :—మూఢుఁడా ! చిత్తూరు మహారాజావారినే యతి
క్రాంతమర్యాదలనుచున్నావుగా !

దయా :—(మందహాసముతో) ఓయీ, వెట్టివాఁడా ! గౌరవ
ఘోకరిసామ్రాజాదుగదా ! అది సత్పురుషులనే కోరును.

శంభు :—(అలహానముతో) ఆహా! ఆహా! ఏమిసత్పురుషులు! తినుటకన్నము—కట్టుగుడ్డయు లేక—నీని వెమెనుకొనుచు బ్రాహ్మగతువు ముష్టిముండకొడుకులు సత్పురుషులు! వారిని గౌరవమానించుచు! ఇతర గావలసినదేమున్నది!

దయా :—(మందహాసముతో) రాజా! సంచనకును సౌజన్యమునకును సంబంధమున్నదా? యాచనావృత్తిచేత నీవించునంతమాత్రమున—సత్పురుషులు నీకు జాలకనముతిరా?

శంభు :—ఓరీ, అనందరభ్రవలాసీ! నీయిచ్చవచ్చినమచ్చున మాటాడకుము. నేనడుగుప్రశ్నలకు సమాధానమిమ్ము. రాజాంగనలుండు శుద్ధాంతఃపురములో నెందుకుఁబ్రవేశించితివి?

దయా :—పట్టహాసీయి. భిక్షురాలునుగు మీరాజ్యము, తోవంబోవుచున్ననన్నుఁ దనచెలికత్తెవేత. విలిపింపఁగా బోయితిని. అందుఁ దప్పేమున్నది?

సుగు :—ఓకపటస్యాసీ! ఏవెవరినమ్ముఖమున మాటలాడుచున్నావో, తెలిసికొనుము.

పుట్ట :—శాశీభూత విద్యేషిరాజుని కాయుండగు చిహ్నము మహారాజానే లెక్కనేయవుగా?

దయా :—(మందహాసముతో) అయ్యా! రిషడ్వర్గమునడంచుకొఁజాలని మీమహారాజును నేనేల లెక్కనేయనలయును?

సుగు :—శోదరా! వింటివా వీనిమాటలు! గ్రహించితివా వీనిదార్జన్యము!

శంభు :—(కోపముతో) ఓరీ! మూర్ఖుడా! ఏవాడనోయాచించుకొని సుఖముగఁ బ్రోద్ధుఁబుచ్చుభాగ్యము నీకులేదు. రాజావారముం బ్రవేశించి శిక్షార్హుండవయితివి నీకాలుసేతులం గలయుఁ గట్టించి, నిన్నుఁ జెఱసాలం దోయించెదను..

దయా :—(మందహాసముతో) రాజా !

సీ. సర్వలోకేశు డా ♦ శౌరిబాల్యమునందుఁ

చిందుద్రోక్కిన దివ్య ♦ చిత్రశాల !

సత్యాగ్రహోద్యమ ♦ సంయుగారంభుడై

రామదాసువసించు ♦ లలితసీమ !

స్వీయస్వతంత్రంబు ♦ బాహ్యగొల్లక తొల్లి

సంయుక్తమెట్టిన ♦ స్వచ్ఛభూమి !

భారతదేశ స ♦ ద్వారవంబాశించి

ధీరులువిడిసిన ♦ వీరగృహము !

గీ. అయిన చెఱపాలయసినంతి ♦ నడలనేల ?

కడగి బంధంక్షవీవు నా ♦ కాలుసేతు

లంతియేకాని-భావంబు ♦ లడ్డగలవె ?

చేసికొనుమీవు వేడ్క సీ చిత్రవృత్తి !

కుంభ :—(స్వగ) ఔరా ! ఎంతనిర్భయముగ మాటలాడుచున్నాడు. ఏదియెట్లుజరిగినను—వీనినిప్పట్లఁ గారాగృహంబుననుంచుటయే మంచిది. (ప్రకా) పట్టాసింగూ ! ఇంకనుజూచుచున్నావేల ? ఈతుచ్చునిందోడ్కోనిపోయి, చెఱయందుంచుముఁ

పుట్టా :—ఓ త్తము మహాప్రభూ ! (దయానందునితో) ఓ సన్యాసీ ! తప్పకుమింపువని రాణావారిపాదములపైబడి ప్రార్థింపుము వాగు శరణాగతత్రాణులు కరుణాసమదుర్జులు.

దయా :—ఓయి వెఱ్ఱివాడా ! అంధుడు వేటొకయంధు సకుఁ ద్రోవఁజూపలేడు; ఒకదోషి వేటొకదోషిని క్షమించలేడు.

పుట్టా :—ఈకర్మము — నేనేమిచేయఁగలను ? నీనోటినుండి యున్నత్రాలాపములు వెలువడుచున్నవి—రమ్మ.

దయా :—(ఆకసమువంకఁజూచి) రఁగా ! పాఁడురం గ ! నీ సరికల్ప మీవిధముగనున్నదా ?

(పుట్టసింగుతోఁగూడ నిష్క్రమించును.)

కుంభ :—అక్కా ! నేనించుక నేపు నిద్రింతును—నీవేఁగుము. సావకాశముగా మీరావిషయమై యాలోచించుకొనవచ్చును.

సుగు :—మంచిది.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాసు.

చతుర్థాంకము నరపూర్ణము.

—

శ్రీ రస్తు.

మీ రాబాయి

పంచమాంకము.

మొదటిరంగము — అంతఃపురము.

(ప్రవేశము—నళిని—సుగుణాబాయి.)

సుగు :—ఏమే, నళిని ! ఇంత పెండలకడనే తేచిపోవుచున్నావు ! మీదేవిగారు తిరిగి యేసన్యాసులనయిన. బిలుచుకొని రన్మనిరా ?

నళి :—(సూదేహ మభినయించును.)

సుగు :—సూదేహమెందులకు ? చెప్పుము. ఆమెచర్యలను నీవలనఁ దెలిసికొనవలెనని రాణా నాకన్మజ్జయిచ్చెను.

నళి :—అయ్యా ! మీరెఱుంగనినిషయములేమున్నవి? అమాయకురాలనగు నానోటినుండి చెప్పింపజూతురేల ?

సుగు :—నేనెఱింగినయెడల నిశ్చయింపజూతునా ? చెప్పుము.

నళి :—అమ్మా ! పట్టచుహిషిప్రవర్తనమంతయు నాశ్చర్యకరముగనున్నది.

సుగు :—అట్లనుటకు హేతువు ?

నళి :—హేతువునకేమున్నది ? రాత్రియనదు— పవలనదు. ఎల్లప్పుడు విధివిరామములులేక, పాండురంగని ప్రతిమను మోర్చి బెట్టుకొని, పాటలుపాడుచుండును. భజనలు సేయుచుండును. ఫలము

లను బంచివెట్టించుచును. సాక్షుంకాలముగుసరికి, — నవపంచులు సింగారిండుకొని శత్రునాగారముల బ్రేనేకిండుటకు సుకముచుండును. ఈమెకట్టికి కట్టిపు—జడలో బెట్టికొమ్మని పూలొచ్చినంతనే, వానిని కొయ్యబొట్టపై బెట్టెను. పాశుభద్రవృత్తులగునాసి తెచ్చి మోలఃబెట్టగా వాని నా హావ కుపయోగించును

సుగు :—నళినీ ! అచుదినమామె యిట్లు చేయుచున్నదని నేను దెలిసికొంటిని—కాని యీదినమున నే నజ్ఞానమున దేనిపు లేచి యామె మందిరమునకుఁ బోవుచుండుటకు గారణము ?

నళి :—అమ్మా ! దేవిగారీపూట సేదసాదఁ కు నస్రములను దానమునే యుదురంట !

సుగు :—ఎక్కడ ? ఎక్కడ ? ఆమె స్వయముగా నా నీధి లోనిట్లకేగెను ?

నళిని :—ఆమెవెడలదు. దొడ్డిగుమ్మముకడఁగాచి— బాణిని బోవు బచ్చగాండ్రెల్లరను దోడ్కొనిరావఁ సినన. నాకాజ్ఞాపించినది. అందువలన నింతపెందలకడ లేచితిని.

సుగు :—(ఆశ్చర్యముతో) ఎక్కడకు. దోడ్కొనిరమ్మని నీ కాజ్ఞాపించినది ?

నళి :—అంతిపుఁలోనికి—

సుగు :—ఈకథ్య సంతఃపురముఁ బ్రవేశించిన యానన్యాసి చెటలోనున్నాడను విషయము మీరేమికిఁ దెలియునా ?

నళి :—తెలియకేమి ? తెలియుటమాత్రమేకాదు. ఆమె చెఱ సాలకుఁబోయి యాతనినూటించుటయు జరిగినది.

సుగు :—(స్వగ) ఈమెపై నాకుఁగలపగ సాధించుకొనుటకు సమయము చిక్కినది.

నళి :—అమ్మా ! నాకనుజ్ఞయిత్తురా ?

సుగు :—(మెడలోని హారము ధరించి యిచ్చును) ఈ హారమును
 ప్రేమకాండ—పొమ్మి. అప్పుడప్పుడు నన్ను గలిసికొనుచుండుము.

సఖి :—(హారమును గొని :ంతోషముతో) చిత్తము.

సుగు :—బిచ్చగాండ్రును దీసికొనివచ్చుటకే పోదలంచితవా?

సఖి :—అవును. పట్టముహిమి యనుమతి నతిక్రమించినదా?

సుగు :—(తలయింగించి) మంచిది—పోయిరమ్మ.

(నగిని నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) వాయువుమతిలేదే, కుంభుడు మర్వారు
 శశమేగి యి మెనుగొ పెండ్లాడినాడు. అందువలన నీమెపై నాకు
 ద్వేషముండుచి నది. కేసీగతకే రాణాను విశాలపురాజపుత్రికను
 బత్నిగాఁ జేసికొమ్మని చెప్పెను. నామాట నాతఁడు పాటించలేదు.
 కనుక నెల్లయిన నీమెను నగరునుండి యాచలకు సాగనంపినగాని
 నాకుఁ గంటికి నిద్రరాదు. నేనిప్పుడు రాణాను దోడ్కొనివచ్చి యంతి
 పురములో జరుగనున్నదానిం బ్రీక్షింతు మొనరితును.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

రెండవరంగము—అంతఃపురము

(ప్రవేశము—మీరాబాయి—నగిని)

మీరా :—నగిని ! ఆవినబడుచున్న కేకలు వారివేనా?

సఖి :—దేవీ ! నీవు పంచిపెట్టిన వస్త్రాభరణములనందుకొని
 సంతోషము పట్టజాలక బిచ్చగాండ్రు జయజయధ్వానము లొనరిం
 చుచున్నారు. (ప్రక్కకుఁజూచి) అహో ! నేలయినినచాడ్పున భిక్షు

కులెందఱునచ్చిరో ! ఆకనమునందలి చుక్కలనమున లెక్కపెట్టిన
 చున్ను—కాని—అమ్మా ! నేడు నీచలన నాదరింపఁజేసిన యీపేదలను
 లెక్కంచుట కలవిగాదుగదా !

మీరా :—(సిక్కి-కుజూచి) - హా ! భారతదేశ మెంతనీచ
 తన నునుభవించుచున్నది ! ఒక్కచిత్తూరులోనే నిలుపేదలు వేసవే
 లున్న దక్కంగల హిందూదేశమున నెందఱుదురో ! అయ్యయ్యా !
 ప్రాచీనవైభవము నశించుటచే భారతీయుల కట్టికష్టము ప్రాప్తిం
 చినవి !—నశినీ !

సీ. ఖండఖండంతర ♦ శ్వాతిసంపాదించి

యాదగృపురుషులై ♦ యలరిగారు !

అమరేంద్రభోగ్గులై ♦ యాంవోళికలనెక్కి

యేమదీవుల కేల ♦ కేలినారు !

పరదేశవాణిజ్య ♦ బాహుశ్యసంప్రాప్త

ధనముచేతఁ గుబేరు ♦ దన్నినారు !

మత్తారరాజన్య ♦ మకుటాలిగీవిమై

వామపాదముమోసి ♦ ప్రిబలినారు !

గీ. నాటి మనభారతీయులీ ♦ నాడు—దాన్య

పాశబద్ధులై—పరతంత్రీ ♦ బాధచలనఁ

గడుపుచకుఁ బట్టెడన్నఁముఁ ♦ గట్టుగుడ్డ

కొదువగాఁ గొందుచున్నారు ♦ కోమలాంగి !

నళి :—అమ్మా ! నేడు నిలుపేదలకిందటికి వస్త్రాధరణముల
 నొసంగి వుణ్ణము సంపాదించితివి. భారతదేశములోఁ బ్రజలదారి
 ద్ర్యము నిచ్చుబోలినవారివలనఁ గొంతయయిన నివారణకాగలదు.
 కాని యదేమిపాపమో ! నీచర్యలు వదినగారికి నామెతోఁబాటు
 మహారాజుగారికిఁగూడ నాదరణీయములు గాకున్నవి.

మీరా :—నళిని ! ప్రతివ్యక్తికి నాత్మస్వతంత్ర్యముండవలయును. మనము తలపెట్టుకార్యము మంచిదనున నన్యలకు భయపడనేల ? అంతఃపురప్రవేశము నరించినన్న నేరమునుమోసి రాజావారు గయానందయోగేశ్వరుని జైలులోఁబెట్టించిరిగదా ! ఆతిఁజేయునఁజలించినాఁడా ? ఆపూతాత్మనొక్కనిగుఱించి యాలోచింపుము.

నీ. ఆత్మస్వతంత్ర్యము ♦ నభిలషించుమహాశక్తుఁ
 డోడెనే ? చట్టాల ♦ గోడుఁజూచి
 స్థిరకీర్తివాంఛించు ♦ చిత్తరంజనుఁడుదాఁ
 జెఱుపాలయనినంత ♦ వెఱుఁపడెనె ?
 భారతావని గౌర ♦ వముఁగోరు లోకమా
 న్యుడు రాచకీడకు ♦ జడిసినాఁడె ?
 స్వారాజ్యమాశించు ♦ సదయాంతరంగుండు
 జవహరిసుఖములఁ ♦ దలివినాఁడె ?

గీ. పూని, త్యాగంబునల్పెడు ♦ పుణ్యమూర్తు
 లన్నిటికిఁ దెగించినవారె ♦ యగుదురవనిఁ
 గవ్వములఁగాంచి మదియందుఁ ♦ గలగరెపుడు,
 అసువులనువీడ వెనుదీయ ♦ రవనగమున.

(అంత నేపథ్యమున)

“అమ్మా ! నూతొండ్లుపైబడ్డ ముఁలిముండను—కడపునకన్న
 ములేగు—కట్టుటకు గుడ్డలేదు”—

మీరా :—(ఆలకించి) నళిని ! పాపమా వృద్ధురాలెట్లుమొఱు
 పెట్టుచున్నదో—చామ్మ. ఆమెను దీసికొనిరమ్మ.

నళి :—(నిష్క్రమించి, యొకవృద్ధభిక్షుకురాలితోఁ బ్రవేశము—)

న? :—అమ్మా ! ఈమె శతవృద్ధ—నేడో, కేవలం రాలయన్న పండు.

వృద్ధు :—అమ్మా ! నూజేండ్లపైబడ్డ ముసలిముండచు—ఈమె పున కన్నములేదు కట్టుటకు సుడ్డలేదు.

మీరా :—(ఆదానతో) అవ్వా ! నీవు విచారించకుము. నీకు జీవితాంతమువరకు సుమోపు వస్త్రానుల నొసంగుదును.

(అకస్మికముగఁ బెరలో)

“కొట్టుడు—పట్టుడు—పొడవుడు.”

మీరా :—ఆ; ఆ; ఏమది ? ఎవరది ?

న? :—(ప్రక్కకుఁజూచి, భయముతో) అమ్మా ! అమ్మా ! ఇంకేమున్నది ?

మీరా :—ఏమి ? ఏమి ?

న? :—(ప్రక్కకుఁజూపుచు) కొంపముని గిరిది; మహారాజుగారిటు వచ్చుచున్నారు. విచ్చగాండ్రగుండటిని బట్టుకొని కొట్టిదిట్ట నాజ్ఞాపించుచున్నారు

వృద్ధు :—(భయముచే వడఁచుచు) అమ్మా ! అమ్మా ! నా గతి యేమి ?

మీరా :—అవ్వా ! నీకు భయములేదు—మహారాజుగారు వృద్ధురాలినకు నిన్నేమియుఁజేయరు.

(అపుడు రాణాయు సుగుణాబాయియుఁ బ్రవేశము)

సుగు :—సోదరా ! అంతిపురమును సత్రముగాఁదలచి, లోనంబ్రవేశించినందులకు వానికిఁ దగినశాస్త్రియే జరిగినది. ఇక్కడ నిడ నొకముసలిముండ మిగిలియున్నది. దీనినిగూడ శిక్షింపవలయును. (సమీపించి) ఛీ ! ఛీ ! ఈముండదగ్గఱఁ గంపు ! చెడుకంపు ! ఇట్టి వారిని శుద్ధాంతఃపురములలోఁ బ్రవేశపెట్టుట ?

కుంభ :—అక్కా ! నీవు శాంతిఁపుము—ఈ యవినీతికార్యము నంజమొనెంతును—నుంచీ ముసలిదానికి బుద్ధిచెప్పనిమ్ము.

మీరా :—(వృద్ధురాలి కష్టనిలువబడి భగవంతునిద్వేషించి యనగా) సే నీచమందారా! ఆర్తత్రాణపరాయణా! పాండురంగా!

గీ కాళ్ళ పగవు—శతవృద్ధ— ♦ కంఠు లేవు
కూడుగుడ్డల దొరకమి ♦ మాడుచుండె
బిలిచి నస్త్రావికమలీయఁ ♦ దచివినంతఁ
గోపమున నాధుడరుడెంచి ♦ కొట్టనుండె.

దేవా ! ఆమె కెవ్విధమైన బాధలు గలుగకండఁ గాపాడి సార్థకనామందపు గమ్ము.

కుంభ :—(కోపముతో) ముసలిముండా ! నీవెందుల కంతః పురములోనికి వచ్చితివి ?

వృద్ధ :—(వడఁకుచు) బాబూ ! బాబూ ! అమ్మగారు—పిలిపించి—నా—ను.

కుంభ :—(మహోగ్రుండై)

శా. ముండా! ఏమిటికట్లు ప్రేరేదవు? ను ♦ పూజ్యంబుసాధంబు; మాయండంజేరఁగ సాహసంబాదవెనే? ♦ అత్యంతదౌర్భాగ్యవైచండాలత్వముతోడ నుండియును రా ♦ జాస్థానముంజేరదే? ఖండింతుఁగద! నీదునుస్తకము నే ♦ శౌర్యంబు దీపింపఁగన్.

సుగు :—సోదరా ! మాటలతోఁ గార్యము లేదు—కాయశుద్ధిని జేయుము.

మీరా :—వదినగారూ ! వృద్ధురాలినిగొట్ట—

కుంభ :—(అర్ధాక్షిలోనే కోపముతో) నీవూకొనుము. (వృద్ధురాలిని) ఓసీ ! ముష్టిముండా ! బా లేందుప్రభాజాలమయినఁ బ్రస

రింపవీలు లేని చిత్తూరురాణివాసమునఁ బ్రవేశించితివా ? (అని కొట్ట నుద్యమించుచున్నాఁడు.)

వృద్ధు :—బాబూ ! బాబూ ! ఆమ్మా ! రక్షింపుఁడు-రక్షింపుఁడు—అపరాధము—దిక్కచూలినదీనను..

మీరా :—(వృద్ధురాలి కష్టగానిలనబడి) మహారాజా ! ఈమె ఈ వస్త్రములనీయఁగోరి నేనేపిలిపించితిని ఆమె నిరపరాధ. దోషము నాది. నన్నుశిక్షింపుఁడు.

సుగు :—(కోపముతో) సీకుమాత్రము తప్పురా ? మంసీ మసలిముండకు బుద్ధిజెప్పనిమ్ము—సోదరా ! ఊరికుందువేల ? కత్తిచే నా వృద్ధురాలికుక్తుకను దగనఱుకము.

వృద్ధు :—(భయముచే వడ కను) అయ్యో ! అయ్యో !

మీరా :—(భరనవలోకించి) నాథా !

ఉ. అర్థులమీఁదఁ జూపదగు ♦ నా? భవదీయపరాక్రమంబు; పృ
త్యర్థులడాసి యుద్ధనను ♦ యంబునఁజూసిన జెల్లుఁగాక; సం
వర్ధిత భూరిభూజముల ♦ వ్రక్కలుసేయు ప్రభంజనుండు తా
నర్థిచెకల్పునే తృణల ♦ తావళులకా ! మదినూహసేయుమా?

కుంభు :—(కోపముతో నామెను బ్రక్కకుఁదోసి) నీపూర కుండుము. నీకలంబునఁ జిత్తూరు శుద్ధాంతఃపురము సత్రిముగ్ధమాటి పోవుచున్నది. ముందీవృద్ధురాలినిదండించి పిమ్మట నిన్నుగుఱించి యాలోచించెదను. (అని వృద్ధురాలిజట్టు నొక చేతఃబట్టుకొని, వేటొక చేతఁ గత్తిబూని)

మ. అతులత్కృతల నాధుగేహమున నీ ♦ వాహా ప్రవేశింపఁగా
మదిలో సాహసమూనినావె ? సరిసి ♦ పాణంబులిప్పట్ల; దు
ర్గతిపాలౌదావటంచెఱుంగవనిచేఁ ♦ గంఠంబు లుంఠించి, ని
ర్గతి కోపాన్వితచిత్తమూనెదను, రా ♦ కానీ ! యిదే చుమ్యనన్.

(అంత వాకస్మికముగా నేపథ్యమున—)

గీ॥ “ భద్రదంతావలం బొండు ♦ బంధములను—

పూని ఛేదించివివశయై ♦ పురములోని

ప్రజలః ఒదతాడనంబున ♦ రాయుచుండెః

దెల్పుఁడీ వార్త వేగఁ బా ♦ ద్ధిపున కిపుడు ”—

కుంభు :— (వృద్ధురాలినివిడిచి తొట్టుపాటుతో) ఆ— ఆ—
నదిపుటేచుఁగుచుకు బిచ్చిపట్టినదా?— ఆక్కా! ముందు నేను పోవు
చున్నాను—దానిని బట్టుకొనుటకుఁ దగినప్రయత్నము లొనరింపవల
యును—(నిష్క్రమించును)

సుగ :—(స్వగ) ఈ ముండను నఱికినపిమ్మటఁ గంచుకి యా
వార్తను జెప్పురాదా?... ఈ ప్రయత్న మిప్పట్ల విఫలమయినది.
క్రొత్తకల్పన జేసి యీ మీరా సంతిపుఁగుండి వెడలఁగొట్టుటకే
చూచెదను. (నిష్క్రమించును—)

మీరా :—(పైకిఁ జూచి) అహో! రంగా! నీ నీలలు దురవ
గాహములు! నీ చర్యలత్యద్భుతములు! ఈ వృద్ధురాలి కత్తుకవైబడ
నున్న కత్తిని దప్పించితివి.

వృద్ధు :—అమ్మా! ముష్టిముండనగు నా మూలమున నింత
గండరగోళ మీల?

మీరా :—వెట్టిదానా! నీవు భయముకగుము. కరుణామ
యుండగు నా పాండురంగంకు నిన్ను సంరక్షించినాఁడు—రమ్మ—అవలి
గదిలోఁగల వస్త్రావకములొసంగి—నిన్ను సాగనంపెదను.

వృద్ధు :—అమ్మా! నాకు వస్త్రావకములు వలదు—నన్నుఁ
జోనిండు—సురల మహారాజుగారువచ్చిన నా కాయువు మూడును.

మీరా:—అచ్చా! నీవు భయపడక నా వెంటరమ్మ.

(ఇగువురు నిశ్చయమగును.)

తన చాటును.

మూడవ రంగము.

ప్రవేశము—నానీ

నానీ:—(తనలో) నిన్న పద్మాంతరపురములోనికి బిచ్చగాండ్రను
ప్రవేశపెట్టినందులకే—నాహారాశావారు మహోగ్రులై వారి నెల్లరను
జావబాదిరి—నురల నేడిదేమి? పిచ్చిపిచ్చి చాటులను బాడుకొనుచు
దేవిగారు—తాను రాజమహిషినన్న జ్ఞానము సుంతయు లేక—అలయము
లోని కేగుగా? భజనసేయుటకు వచ్చిన సోమదత్తుడ డామె గానమున
కచ్చెరువంది మొక యమూల్యరత్న హారమును గానుకగా నొసంగుగా?
బాగు బాగు! ఈ విషయము నుగుణాబాయి యీలకించినచో దప్పక
రాణావారికి జెప్పి యీమె సీ పర్యాయ పుతరపురమునుండి సాగనంప
గలదు... .. కానిమ్మ... .. (ముందు జూచి) అదిగో! ఆమె యీ
వైపునకే వచ్చుచున్నది. మొన్న బిచ్చగాండ్రనార్త చెప్పినందులకే
నాకొక హారమిచ్చినదీమె! నేడీ వార్తను తెలియజేసిన నింకేమి
కానుక నొనగునో!

(అపుడు సుగుణాబాయి ప్రవేశము—)

సుగు:—ఏమే నానీ! విశేషము లేమి? నిన్న నా వృద్ధురాలికి
మీ యమ్మగారు వస్త్రదాన మొనరించిరా?

నల్ల :—క— అందులకు లోకేమి ? ఆ ముసలిముండ లేచినవేళ వచ్చింది—నయముగానకే పట్టపులేను గు ప్రజలపై బడి చెలరేగినదని కిందుకి యజ్ఞచిరాడు—లేకున్న మహారాజుగారి చేతులమీదుగా యమలోకమునకుః బోయియుండెడిది.

సుగు :—నేటి విశేషము లేమి ? మీ దేవిగా రుదయమునకే, పాటలు పాడుచు భజనమందిరముం బ్రవేశించిరి. ఆటంగల పురుషు లెవ్వరు ?

నల్ల :—(మిన్నకుండును.)

సుగు :—సం దేహించకుము—ఉన్నదున్నట్లు వచ్చివుము—నీవు తిరువాత నా గదికివచ్చిన నీకు మంచికానుక నిత్తును.

నల్ల :—అమ్మా ! మా దేవి భజనమందిరములోని కేగివపుడు అట సోమదశ్తుడను వణిజుడున్నాడు

సుగు :—వాని రాకకుః గారణము ?

నల్ల :—దేవియొక్క యపూర్వగాన మాలకించుట—ఆతడు వెలగట్టరాని రత్నహామిం డామెకుః గానుకగా నమర్పించి, వెడలి పోయినాడు.

సుగు :—మీ దేవికా ? రత్నహామి కనుకా ?

నల్ల :—అగును.

సుగు :—(నిమిలితనేత్రయై యాలోచన మభినయించి) నళినీ! ఆమె యా హార మేమిచేసినది ?

నల్ల :—మెడలో ధరింపలేదు—మందిరములోగల పాండురంగ ప్రతిమ కలంకరించినది.

సుగు :—నళినీ ! నీవు నా కొక యువకారము నేయవలయును

నల్ల :—సెలవిండు.

సుగు :—తప్పక చేయగలనని బాసచేయుము.

నళి :—చిత్త మట్లే.

సుగు :—నీవుపోయి మీ దేవి చూడకుండి న హారమును దెచ్చి నా కీయవలయును. ఆమె కెఱుకపడఁగూడదు.

నళి :—అమ్మా ! మీ రిక్కడ నేయుండుండు— నే నుదు నిము సములలో దానిం గొనివచ్చెదను.

సుగు :—చుంచెది—పోయిరిమ్ము—నచ్చు పుడు మీ దేవి యేమి చేయుచున్నదో కనిపెట్టుము.

నళి :—చిత్తము—(నిమ్మ-మించును)

సుగు :—(స్వగ) ఇన్నిదినములకు నా యత్నము ఫలించినది. నే నీ రత్నహారముతో నొకచిత్రనాటక మాడెదను. మీరాబాయి కాయువయినఁ జెల్లవలయును—లేదా? అమె చిత్తూరు పాలిమేరల దాటి పోవలయును - ఈ రెండింటిలో నొకటి తప్పదు - సోమదత్తునికి మీరాబాయితో సంబంధమున్నదని చెప్పటకు నా కీ హారము నిదర్శనముగ నుపయోగపడఁగలదు - (ముందుఁ జూచుచుండును)

(అంతఁ గొంతనేపటికి రత్నహారముతో నళిని ప్రవేశము.)

నళి :—అమ్మా ! చూచితిరా? ఈ హారమునకు వెలఁగట్టుట కేఁకి శక్యము? (ఇచ్చును.)

సుగు :—(పుచ్చుకొని తనలో నంతోషముతో) మా సోదరుఁ డిదివరలో దీనిం జూచినాఁడు. క్రయమునకు. దన కిష్టమి సోమదత్తుని గోరినాఁడు ఆతఁడెప్పుడొక వేరొకటి తెచ్చి యర్పించుకొ నెదనని బదులు చెప్పినాఁడు. (ప్రకా) నళినీ ! మీ దేవి యేమిచేయుచున్నది?

నళి :—అమ్మా ! క్రొత్తఁగాఁ జెప్పవలయునా? ఎప్పటిచర్యలే మందిరమునఁ గూరుచుండి యొడిలో రంగని విగ్రహముఁ బెట్టుకొని ముద్దులాడుచున్నది.

సుగు :—(తల పంకించి) సరే నీ వికటామ్మ తరువాత నన్ను గెలిసికొమ్మ - ఈ విషయ మెవ్వరికీ జెప్పవలదు.

నళి :—చిత్తము—(నిశ్చయించును.)

సుగు :—చేరేక. దడయరాదు - ఈ రత్న హారము ను రాణాకు జూపింతును - మీరాబాయి తన్మయత్వముతోఁ దన మందిరమునఁ గూరుచుండి ప్రలాపించుచుండును - సోదరుని వెంటబడికొనివచ్చి మీరమున నిలువఁబెట్టెదను. ఆత డా పలుకల నాలకించి - నిశ్చయముగ నామె కరపురుషునితోఁ బ్రసంగించుచున్నదని భావింపఁగలడు. అపు డామెకు శిరచ్ఛేదము—నా కాన్దము !

(నిశ్చయించును)

తెర పడును.

నాల్గవ రంగము—శయనాగారము

(ప్రవేశము—రాణాకుంభుడు)

కుంభు :—(స్వగ) అక్కటా ! ఏ యలజడియులేక - ప్రళాంత మయమయిన శుద్ధాంతఃపురమున నెట్టిచిక్రవిచిత్రసంఘటనము లుదయించినవి ! కొఱవితోఁ దల గోకికొన్నట్లు - కోరి తెచ్చిపెట్టుకొంటిని భార్యను - ఈమెవలన సుఖము రవ్వంతయులేదు - మీదుమిక్కిలి సౌందర్యవతియగుటచే నామెం గాంచినాతనే - నాకు మదనసంతాప మినుమడించును. అద్దానిం బాపుమని యామె నెంతబ్రతిమాలినను - లాభ మావంతయునుండదు. ఇంక నామెతో వేగఁటయెట్లు ? అడవి

గాచిన వెన్నెలవలె నా జన్మనమ్ము గడచిపోవలయునా? (అలోచన మభినయించుచున్నాడు.)

(అప్పుడు తొందరగా సుగుణాబాయి ప్రవేశము.)

సుగు :—మిటివా? సోదరా! మిటివా?

కుంభు :—(ఉలుకుపడి) ఏమిది?

సుగు :—(విషాద మభినయించి) అయ్యో! ఇక నేమున్నది? పండువంటి కులము పాడుమీరావలసిన గళంకితమున్నది.

కుంభు :—అక్కా! మరల నెవ్వరిననున నంతఃపురమునః బ్రవేశపెట్టినదా?

సుగు :—(నోరు నొక్కకొనుచు) ఎట్టి యింకీర్తి వాటిల్లినది! నీ వీ విషయమునువిన్న చామెను ముక్కముక్కలుగ తల్లిగి కాకులకు గ్రద్దలకు నెగురవేయకుందువా?

కుంభు :—అఁ అఁ మీరా యంతఃపీఠము బాత్రురాలా?

సుగు :—పాత్రురాలగునో, కాదో నాకుఁ దెలియదు. ఆమె చేసినపనియిది. ఈ యూరిలోగల సోమదస్తుండనువాడీ రత్నహారమును - (ఇచ్చి) హరహరా! నా నాలుక వేయచీలికలుగాను! చెప్పటకు నోరు రాకున్నది.

కుంభు :—(హారముగజూచి ఆశ్చర్యముతో) అక్కా! అక్కా! ఈ హారము నీ కెట్లు చిక్కినది? నే నెంతగా నొక్కించి యడిగినను - ఆ నశిజుడు నాకు విక్రయించుటకు సమ్మతించలేదు.

సుగు :—సోదరా! నీవు మాటుమాటాడకుము. రమ్మ నా వెంటగమ్ము.

కుంభు :—(ప్రముతో) ఎక్కడకు? ఎందులకు?

సుగు :— నీకు సత్యమెటుంగుటకుఁ గుహాహమున్న చా
 వెంటఁమ్మా. నే నెక్కడికిఁ దీసికొనిపోయిన నీకేమి ? నీవు మాత్రము
 నాయనుమతి లేనిదే యెవ్విధమయిన సాహసమునకుఁ బూచరాదు.
 తుదకుఁ బెదవులను గదల్చరాదు.

కుంభు :—సరియే. రమ్మ.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర | వాలును.

విదవ గంగము—మీరాబాయి మందిరప్రాంతము.

(ప్రవేశము—సుగునాబాయి—కుంభుడు.)

కుంభు :—అక్కా ! నీ చర్య చాకు దురవగాహముగానున్నది.
 ఈ యర్ధరాత్రమునఁ జేడటిలో నన్నె మందిరప్రాంతమునకుఁ గొనివచ్చి
 తినేసి ?

సుగు :—సోదరా ! వ్యాఖలమనస్కుండవు గావలదు. గట్టిగా
 మాటలాడకుము - అడుగుల చప్పుకుగాకుండ మెల్లగా నీ మందిరకు
 ద్యము వానుకొని నిలువఁబడుదుము - రమ్మ

కుంభు :— (మెల్లగ) అక్కా ! ఈ మందిరములో నివుడెవ
 రున్నారు ?— మీరాబాయి యిపు డిందు శయనించుటలేదా ?

సుగు :—సోదరా ! నీ చేతికిచ్చిన రత్నహారమును సోమద
 స్తుడు మీరాబాయి కిచ్చిరాడు—అమె వానికి లోఁబడి యిపుడీ మంది
 రమున విను - విను - పెదవులఁ గదవక - మెల్లగ వినబడుచున్న
 వారి సంభాషణ మాలింపుము.

కుంభు :—(నివ్వెఱపాటుతో విచట నభినయించుచు.)

(అంత మందిరాంతరాభ్యగమున మీరాబాయి.)

“మనోహరా! రిమాత్ర - ఒక్క ముద్దియూత్ర - తనివివీర నన్ను
నీ కౌగిటఁ జేర్చికొమ్ము”

కుంభు :—హా మీరా! మీరా! (ఉదేకముతో) అక్కా!
అక్కా! చాలును - బోధపఱసది

(అంత మరల నేచధ్యమున.)

“అయ్యయ్యా! నీవియోగము నాకు దుస్సహము”.

కుంభు :—హా మహాపాతకీ! రాక్షసి! మీరా! సుస్సాధము—
అతిపునీతమునగు సుక్షాత్రీయకులమున నీ నెల్లుజచ్చించితివి? పత్నివహా
శిరోమణులను బ్ర వించిన భరితమూత చండాళి వగు నీ కెట్లులాశ్ర
యమిచ్చినది? కళంక మెఱుంగని చిత్తూరు రసపుత్రనద్యశము నేడు
నీ సంబంధమున మాలిన్యముబొందినదే! పాపాత్మకాలా!

నిరుపమాన సౌందర్య తేజోరాశిఁ నియు సద్గుణవతివనియుదలచి
నా కానంద మొనఁగూర్చునని నిన్నుఁ గోరివరించినందులకిదియూ ప్రతీ
కారము? దుష్టురాలా! నీవు భక్తురాలవన్నమాట మిధ్యగాదా?
నీకు వైరాగ్యమెక్కడిది? అబ్బా—అబ్బా—తిలంచినంతినే గుంటలు
బద్దలగుచున్నవి... .. అక్కా—అక్కా— మెల్లగా నన్నుగొని
పోయి శయనాగారమునఁ జేర్చుము ఆతుచ్చురాలిని జుత్కారువిడిచి
యీక్షణమునందే పోవునట్లులాక యాజ్ఞాపత్రమునువ్రాసి యందఁ
జేయుదును. అంతవఱకు నాకు శాంతియుండదు. అబ్బా—తిలతిరుగు
చున్నది. ఒడలు వడలుచున్నది. నాభుజమును బట్టుకొనుము.

(సుగుణాబాయి రాణానుదీసికొని పోవును)

తెర వ్రాలును.

ఆటవరంగము—శయనాగారము.

(మీరాబాయి లేచి కూరుచుండగా, నీనిచ్చెనిలువ బడియుండును.)

మీరా :—నన్నీ ! ఈయగ్ధరాత్రీ సమయమున నిటకేలవచ్చితివి ? నీహస్తమునందలి లేఖయేమి ?

నన్నీ :—దేవీ ! సుగుణాబాయమ్మ నిశ్చించుచున్ననన్ను లేపి, రాజాజ్ఞగాఁ బలియజేసి, నీలేఖ నీచ్చిరమ్మని పుత్తెంచిరి (ఆని లేఖ నిచ్చును.)

మీరా :—(లేఖంబుచ్చుకొని విప్పి)

“మీరా !

నీవు వాచాస్మిరాలివి—సుక్షత్రియవంశమునఁ దప్పబుట్టితివి—నీయునికి పుట్టినింటికిని మెట్టినింటికినిగూడ నపకీర్తింగలుగఁజేయును. అద్వితీయ సౌందర్యవతివిగదా నన్ను సంతోషపెట్టలేకుండువాయని నిన్నుఁ జేపట్టి వుచింపబడితిని. నీకును సోమదత్తునకునుగల సంబంధమును నేను గన్నలారఁ గాంచితిని. అన్యులపై నీకభిలాషయున్నది కాని, నిన్నుఁ వికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించినభర్తపైలేదు—ప్రాద్దుపాషుచుటకుఁబూర్వము నీవు చిత్తూరువిడిచి నీయష్టానుసారముగఁ బొమ్ము. స్త్రీహత్య మహాపాతకమనితలంచియు నాదినండియు నీయపూర్వ సౌందర్యంబునకు ముగ్ధుడనగుటచేతను—నిన్నుఁ జేతులారఁజుపుట కంగీకరింపకుంటిని—లేకున్న మదీయ ఖడ్గధారకు నిన్ను బలియాయ నలసినదే ! నీకిత నా దర్శనము దొరకడ—నీవు చిత్తూరులో నీజన్మ మధ్యమున. గాలిడరాదు.

ఇట్లు .

కుంభుడు”

నళి:—(కన్నుల పురుగుచును)

మీరా:—(దుఃఖించుచు) హా! తిండి! నంగా! కేవలము పాపముచేసితిరి? నారలన నేయిరాధముగలిగినని? ఇది నిజము నదేమిక్రమో! నింగారాత్రినై యపకిగ్గివేపొందు నున్నాను! దా! నాడు తండ్రి నన్ను దుశ్శీలగా శిక్షించినాడు—ఇప్పుడు కేవలము పెండ్లియాడినభర్త యనుచున్నానిచి నూతితో విఫలించినాడుగాకేకర్త వ్యము? గాధురొక్కవరి నొనర్చించి గానిగోస్వీమును స్నేహించు కొనుటకయిన ననకాశము లేకుండ జూరవడే!... ప్రభూ! పండ్లని నాథా! ఆదిని నిశ్చయించియుంటే నమృసి జీవట్టుల కంగీకరింప లేదు—కారణాలిరముచే విరాహమునను—ఈ నాశిరీగ మింతని ఆకు బవిత్రిమే! ఇద్దా ని నీకొలుకే భద్రముగ నుంచితినీ. అరాధూణిత పుష్పమువలెనున్న మదీయదేహమును నీవే ముట్టవలయును కనుక నీయర్ధరాత్రముననే గాధునియాజ్ఞను దలచి దాల్చి యీ మంతిపురిని పొందురంగ పాదారవిందములగు భజించుచు మార్గముబట్టి పండరిం జేరఁబోయెదను అక్కడ నీ కీకనువు సమర్పించెదను.

నళి:—అమ్మా! ఏమి యీసాహసము! చూడుము. ఆగన మునఁ గాఱుమబ్బులు దయించినవి అంధకారము నల్లకలఁ గ్రమ్ము కొనియున్నది. తెరువయినఁ గంటికగపడదు ఇట్టిసమయమున నబల వగు నీవొంటరిగఁ బోయలవా?

మీరా:—నళిసీ!

గీ॥ తల్లియును దండ్రీయును చాత ♦ త్రాతవేత

గురుఁడు దైవంబు హితుఁడు సో ♦ దరుఁడు నగుచుఁ

బాండురంగఁడే యెప్పుడు నా ♦ యంశమండఁ

దోడు నీడేల? వెలుగేల? ♦ తొడవులేల?

నళి:—(స్వగ) ఆహా! నిశ్చయముగా నీమే పరమభక్తురాలు— దేవతాస్వరూపిణి! పాడుముండయగు నుగ్రాణాబాయితో నేకీభవించి

రత్న సురమును దొంగిలించి యామె కిచ్చితిని. అమె దాని వాధారముగా గొని యీమెయెడల నేరావోపణ మొనరించియున్నది బాపమంతయు నాదే!

మీరా :—నల్లినీ! నేను నా తండ్రిగారి భవనమునుండి కొని తెచ్చిన వెండిబంగారునగలనేకములీ మందిరముననున్నవి నీవు వానిని పీసికొనిపోము. మందసములందుఁ గ్రొంగొత్త చీరలున్నవి — నీవు వానిని బట్టుకొనిపోము కట్టుకొనుము — నా కేమియువలదు — నేటికి నా బంధములు విడిపోయినవి భూసలింగల పేదజనులలో నే కొకతె నున్నతిని నా! పాండుగంగని పతిమ యొందున్నజాలును — నీవుమాత్రము నా యందు గయ్యించి నా నాధుని దర్శించి—

సీ॥ కలనైన, లేక యా ♦ టలనైన నన్యుల

నెరను దలంచుటే ♦ నెఱుంగననుము

త్రికరణంబుల నీశుఁ ♦ బ్రేమించియుంటచే

భక్తిభావగుణఁ ♦ బ్రబలితనుము

తుచ్చమాకాశుంబు ♦ నిచ్చజేయమిదన

కోర్కులీడేర్పలే ♦ కుంటిననుము

అవివీతికార్యంబు ♦ లాచరింపక, నదా

సత్పథంబులబట్టి ♦ చనితిననుము

గీ॥ విశివశంబున నపవాదు ♦ పృథ్వినాకుఁ

గలిగెననిచెప్పి; నా నాధు ♦ లలితపాద

పద్మయుగళంబునకు మ్రొక్కి ♦ స్వాంత

మందు దాని మరువకుంగు ♦ ననుము నీవు

ఇక నా కనుజ్ఞయిమ్ము - పోవుచున్నాను.

నల్లి :—(దుఃఖించుచు) హా తల్లీ! తల్లిదండ్రులున్నారు - చెలికత్తె లెందరోయున్నారు - వా రెవ్వరికిఁ జెప్పకుండ నీ నిశీధనమయ

మున నొక పూతికపుల్లయ్యున జేసెంబట్టుకుండ బయ్యమి నీవు పోని
 యుగా? ఎంతపాప మెంతపాపము!

మీరా :—(మందహాస మునరించి) నన్నీ!

నీ॥ పండరీనాథుని ♦ భజన కేగుచునుండ

నత్తమామల చూడ్తు ♦ లండనేల?

విశలదేవు కీర్తి ♦ వినుతింపజోపుచు

నన్నదమృత బ్రహ్మ ♦ లడుగనేల?

కస్తూరిరంగని ♦ గర్వం వెడలుచు

దల్లిదండ్రుల చెంత ♦ దడచునేల?

శ్రీనల్లభుని భక్తి ♦ నేనింపజోగుచు

సందేహములతోడ ♦ నమయి కేల?

గీ॥ జగదుగొంతులు విడగాడి ♦ స్వాతిమండు

“స్వామి! నన్నీలు! నన్నీలు!” ♦ ప్రేమతోడ

ననుచు బాడుచు నాడుచు ♦ వరుగరాదె?

తోడు నీడేల? ధనమేల? ♦ తొడవులేల?

అమ్మా! నన్నీ! నాకిడ సెలవు—(నిష్క్రమించును)

నళి :—(దుఃఖించుచు) అయ్యయ్యా! తుచ్చురాలనై - నుగు
 నాబాయి యొసంగు లంచముల కాశించి యెంతపాప మొనరించితిని!
 ఒకవేళ మహాభక్తితో సోమదత్తుడీ సాధ్వికొనంగిన రత్నహారమే
 నానా యనుమానమునకు హేతువున నిడ నాగతియేమి? నా
 పాపమునకు నిష్క్రమింతుండదుగదా!... .. సరియే—రోగమున కౌను
 ఛమువలె బాపమునకు బాహ్యతాపమే శరణ్యము! నేను మీరా
 బాయికి విధింపబడిన శిక్షయందలి యధార్థమరసి పిమ్మట మహారా
 జను సందర్శించి నే నెరింగిన నిజమును విన్నవించెదను. (నిష్క్రమ)

తెర వ్రాలును.

పంచమాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ రస్తు.

మీరాబాయి

ష షాంక ము.

మొదటిఁగము—

(ప్రేమ—సుగుణాబాయి.)

సుగు :—(స్వ) నేడుగదా లబ్ధవిజయనయితిని ! నేడుగదా నాకనంతమగునంతోష షాంకమున నంతరిల్లినది' నేటితో నంతః పురమునకఁగలకీడ వదలి యీనత. మీరాబాయి నిశీధముననే రాణి వాసము వీడిపోయినది. ఇప్పటికిఁ జిత్తూరుపాలిమేరలనుగూడ దాటి పోయియుండును. శని వదలిపోయినది. ఇక గాఢ హాయిగా నిద్రపట్ట గలను. (మీరానుద్దేశించి) ఓసీ! మీరా! ఇప్పుడైనను గ్రహించి తివా సుగుణాబాయియొక్క సామర్థ్యము! పులిమీనములతో ను య్యాల లూగనారంభించితివి. తుదకు నీవు త్రవ్వకొన్నగోతిలో నీవే పడితివి. మహారాజుగర్భమున చుద్ధవించియుఁ జిత్తూరురాణాను శేష త్రియు—నావినోధముకతమున నేడిట్టి యిడుమలఁ గుడుచుచుంటివో! పలుమారులు మెల్లఁగఁజెప్పఁగావంటివికాను—పాడుభజనలు మాను మనఁగా—శ్రీరంగసేతులు నుడివితివి. నీరుచుండి వెడలఁగొట్టబడిన నీకిప్పుడేదేవుఁడు తోడ్పడునో చూచెదఁగాక! (ఇంచుకనేపాగి) కారణ మేమియో సరిక నూహింపఁజాలను—కాని—రాణా మిక్కిలి చింతా క్రాంతస్థాంతుడై యున్నాడు. ఆమెవలనఁ జనకుఁగలిగిన యశఖ్యా

తిరి విచారించుచుండరోవు!... (ప్రక్క నుంచాచి) పుట్టాసింగు గాజనం దర్శనమునేసి యిటు వచ్చుచున్నాడు. వానినడిగిను గొన్నిటము ములు తెలియఁగలవు.

(అపుడు పుట్టాసింగు ప్రవేశము)

పుట్టా :—(సుగుణాబాయినిజూచి తనలో) ఇదిగో! ఈ సామముండ యిక్కడనేయున్నది. పరమభక్తిరాలగు మీరాబాయికి స్వర్గమెప్పించినది. కొంపకుఁ జిచ్చునట్టిదది.

సుగు :—పుట్టాసింగూ! గాణాపత్యుడెక్కడ?

పుట్టా :—మందిరములో నున్నాడు—నళినితోను సోమదత్తునితోను మాటలాడుచున్నాడు.

సుగు :—(తొట్టుబాటుతో) ఎందులకు? ఏవిషయమును గుఱిచి?

పుట్టా :—యదార్థమునుగుఱించి—మీరుపన్నిన కవలతండ్రి మునుగుఱించి—మీరుచేసిన మోసమునుగుఱించి—తెలిసినదా?

సుగు :—పుట్టాసింగూ! నీవెవరిఁముఖమున మాటలాడుచున్నావో యెఱుఁగుదువా?

పుట్టా :—ఎఱుఁగకేమి? పరమభక్తిరాలగు మీరాబాయిని బాధలందఁజేసిన వచకురాలికట్టెదుట—భక్తితో మితగాభావించి సోమదత్తుడిచ్చిన రత్నాలహారమును నళినికిలంచమిచ్చి సంగ్రహించిన మోసకత్తెకట్టెదుట—ఊరిలో లేని సోమదత్తుని మీరాబాయిమందిరములో నామెతోఁగలసియున్నట్లు కల్లలవల్కిన మహాపాపాత్మురాలికట్టెదుట—అహహ—అహహ—అహహ నీయధికార మంతరించినది. అనర్థ మెన్నటికిని దాగదు. నన్నఁబోయి దయానందయోగీంద్రుని జెలుండి విడిపించి తీసికొనిరావలసివదిగా రాణావా రాజ్ఞాపించిరి. నేను పోవుచున్నాను. పశ్చాత్తాపముబొంది చేసిన మహాపరాధము

కొమ్మకొన్నందులకు నళినిని మహారాజుగారు తీసుకున్నారు. కాని యాది నుండియు నాటకచూడించినంతవలకు నీకతి యేమగునో!

సుగు :—(స్వర్గ) ఇత నాకాయువుచూడినది. రాణామొక్క ఘోషమున కెరికాచేల? నామంతచేనే యిప్పుడుమాతంబుని ప్రాణత్యాగ మొనరింతును.

(నిష్క్రమించును.)

పుట్టా :—ఇట్టి కుటిలచిత్తులుండుటచేతనే, భారతావని నాగాః టికి స్వీయశక్తి ను గుచున్నది అమాయకురాలగు మీరాదేవి సీమె సాదించినది—మీరించినది—ఆమెచేసిన సత్కృతులను రోసినది. రో యుటమాత్రమేకాదు పుల్లలుపెట్టి రాణామనస్సుంజెఱచినది. అసత్య మెంత కాలముదాగును? అశర్మ మెంతవఱకునిలుచును? రాణాకూశ నేడు నికలబిడ్డై సర్వకాలసర్వానన్ధలయిండు—“హామీరా!” యని యామెనే స్మరించుచున్నాను

(నేపథ్యమున—)

“అయ్యో! అయ్యో! సుగుణాబాయి నూతిలోబడినది”—

పుట్టా :—(ఆలకించి) ఆ-ఆ-నూతిలోబడినదా? సుగుణా బాయియా? (వఱుగిసిపోవును.)

తెర వాల్చును.

రెండవరంగము.

(ప్రవేశము—విచారగ్రస్తుడై కుంభుడు)

కుంభు :—హా మీరా! మీరా! బుద్ధిహీనుడనై-గర్వాంధ కార ప్రమత్తహృదయుడనై నిన్నుఁ గోల్పోయితిని. ఆపాడుముండ

మాటలను వింటిని. సత్యము విదిలమైనంతనే తన్ను నీ నెక్కడగిరి
తునోయని యామె నూతంబడినది... .. అయ్యో! నీవంటిసాందర్య
వతి—నిన్నుబాలిన భక్తురాలు—గాకట్లబింపను? అక్కటా! నీ
దివ్యమంగళగ్రహమును గన్నులాగ సంపన్నించుభాగ్యము నాకు
లేదా? అబ్బా—బాధ—తాపము—హా! మీరా! మీరా! నీమీఱ
బింబమునుగాంచినపుడే కందర్పము నాహృదయములో బ్రనేశించి
నాడు—స్థిరనివాసమేర్పరచుకొనినాడు వాడిసూపులచే బోడిమి-
దుల్పుచున్నాడు (వన్మధునుద్దేశించి) ఓరీ మధనా! ఏల నాతో
వృధావివాదముఁ దెచ్చివెట్టుకొందువు? యజ్ఞనిర్మాణకళాకళ్యాణం
బ్రకటించుకోనలాంగి—నామీరా—ముద్దులమీరా—యుండగా నిన్ను
టలు నాయొద్దసాగురా?... ..మీరా! మీరా! రమ్మ! త్వరత
గతినిరమ్మ! తడయకుము మదనుడు గర్వితుడై విజృంభించుచున్నా-
డు. వీనిపోగరుఁ గట్టింపవలయును. ఆలస్యముసేయుకుము రమ్మ
అబ్బా—పిలువగానే రావేమి? నన్నేడ్చింపజూచుటకు సికిరి సమయ
మా? పోనిమ్ము—మీరా! నీవురాకున్న నేనేమిచచ్చెదను. (ముందు
నకుబోయి) ఎక్కడుంటివి? ఆ—ఇక్కడున్నావు! ఏమి నన్నుజూచి
పాటిపోవుచుంటివా? అబ్బా—సికిత బెట్టెందులకు? మనమిరువురము
గలసి పోరాడినగాని—రతిరాజు పరాజితుడుకాకు ఏమి? నన్ను
జూచి పాటిపోవుచున్నావా? (రెండడుగులు పక్కకిడి) ఈమూల
దాగియున్నావా? అహో! ఏమిసీమాయ! మెఱపుదీగవలె నొక
పరి కన్నులకు బాడసూపి యంతెలోనే యదృశ్యవగుచున్నావు!
ఆ—దొరకితివి. ఇకఁ బట్టుపడితిని— నీ కుసుమకోమలదేహము నా
బాహువులలోఁ జిక్కినది—నీచెక్కుటద్దములతో నావ్రేళ్లు సయ్యాట
లాడఁగలవు. నీయధరనుధారసం బాస్వాదించి నాయపరిమిత దాహ
తృప్త బావుకొందును. అపుడేమిసేయుదువు? రమ్మ! రమ్మ! ముద్దిముద్ది

(అని చేతులుచాచి ముద్దిపొక్కునఁబోయి క్రిందఁబడి) హా! ఏమిది? నామీరా గొక్కొంటిలేదా? లేదా? హా మీరా! మీరా! నాయన నీకాగ్రహమా? లేక పరాకా? పాండురంగనియందలి భక్తచే నన్ను మరచిపోయితివా? ఒక్కపరి—ఒక్కపరిచాలును—నీ మనోమోహనవిగ్రహమును నాఁజూపుము. చూపవా? నన్నుదుఃఖ పెట్టుట నీకు న్యాయమా? రఁగా! పాండురంగా! నీకింతస్వార్థమెందులకయ్యు? నీవయిన నామెతోఁ జెప్పరాదా? చెప్పి నాకోర్కీ సీర్పరాదా?... .. హా! మరచితిని. ముత్తిభ్రమణముచేఁ జలవలించుచున్నాను—నామీరా యూ నిశీధముననే బయలుదేఱి పండరికిఁ బోయినదని చెలికత్తెయగు నశిని చెప్పినదిగదా! (స్మృతినభినయించి) అవును తప్పుక యామె పండరిలోనే యుండును. నేనిప్పుడే దయానందయోగిని సందర్శించి, అమృతహస్త్రనితోఁ బండరి కేగెదను. ఆలస్యమేల? యోగిపుంగవుం గలసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

మూఁడవరంగము—పండరీపురమునఁ బాండురంగాలయము.

(ప్రవేశము—పాండురంగనివిగ్రహముమోల మీరాబాయి.)

మీరా :—(అంజలిఘటించి) హే దీనమందారా! హేభక్తజనబంధూ! హే కరుణాసింధూ! హే సకలనందనాధి మునిగణ సేవితా! హే బృందారకవందిత సుందరచరణారవిందా! హే దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ దీక్షాదక్షా! హే కోటిసూర్యప్రభాభాసితా! హే

మానితాకారా! హే నిర్వాజకృపాలహరీ! హే స్థిరంగా! హే
రంగా! హే పాపభంగా! హే శుభంగా! హే హిమాం-హిమాచూం
రంగా! హిమశరంగా!

సీ॥ నీనామవరనంబు ♦ నిఖిలపాపముచేధ

గణముభేదించు సిం ♦ గంధుగోనగు

నీపదాంబుజసేవ ♦ తాపత్రియాలశ్శల

దావాగ్నిజ్వలార్పు ♦ తిటిజలంబు

ప్రపాపునఁపదా ♦ నీకకారణమాచు

వేల్పువాటియందు ♦ నెలయువెల్లు

నీదర్శనం బతి ♦ నిర్మలాస్మృతగోరు

ముక్తిసాధమునకు ♦ మొదటిమెల్లు

సీ॥ త్రికరణంబులచేతను ♦ దృఢతరముగ .

నిన్నె ప్రేమించియుంటిని ♦ నెమ్మనమున

ఒరులు ముట్టంగలేదు నా ♦ యెడలు-దీని

నైక్యమొనరించుకొమ్ము నీ ♦ యందురంగ!

(అనుబంధము—)

(భక్త్యావేశముచే భజనసేయుచు గిందఁబడి స్త్రీణములు విడుచును)

తెర వ్రాలును.

నాల్గవ రంగము—పండరీపురప్రాంతము.

(ప్రవేశము—కుంభుండు—దయానందుడు)

దయా :—మహారాజా! చూచితివా?

మ॥ అదిగో! సంకలి! భక్తబృందమదిగో! ♦ ఆనందమింపొందఁగాఁ
బదముల్ పాడుచుఁ బాండురంగ ప్రతిచున్ బ్రాహ్మణువీక్షించుచు
ముదితోత్సాహముతోడ నర్చనలు సం ♦ పూజ్యస్థితింజేయు న
య్యదే! పుణ్యాంచితదృశ్యరాజము; సుఖి వ్యాపారసు శ్చేయమున్!

కుంభు :—మహాశయా! పరమపవిత్రంబై. పుణ్యక్షేత్రంబు
లలో సగ్రగణ్యమగు పాండురంగనిలయుచును పండరీపురముం బ్రవే
శించితిమిగదా! ఇప్పు డాలయములోని కేగి మీరాబాయిజాడలం
దెలియవలయును.

దయా :—(మందహాసముతో) నెత్తివాఁడా! భవపాశమునఁ
బగుల్కొనవలె? పాండురంగసందన్యనముకన్న భార్యాసందన్యనము
నికత్యంత సంతోషదాయకమా?

కుంభు :—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఆర్యా! ఆభజన లేమి? ఆజన
సమూహము లేమి? - కోలాహలమేమి?

దయా :—(పరికించి) రాజా! ఎవ్వడో యొకపురుషుఁడటు
పోవుచున్నాఁడు వానిననిగి తెలిసికొనుము.

కుంభు :—(మఁదనుకేగి) అయ్యా! ఆజనసమూహమేమి?
ఆభజనలేమి? తెలియఁజేసి నన్నను గహింతురా? (వినుటనభిన
యించి) ఆ-ఏనుచున్నారు? ఎవ్వతెయో యొకసాధ్వీమణి పాండు
రంగనిలో వైకృతమందుటచే, భౌతికంబగు నామెదేహము నూరేగిం
పుతోఁ దీసికొనిపోయి భూస్థాపితమొనరించుచున్నారనియూ? (దయా
నందునుద్దేశించి) స్వామీ! దయానందా! ఆస్త్రీమూర్తి యెవ్వరో
తెలిసికొనవలయును. ఏలకో నాచిత్తము తత్తరపడుచున్నది. త్వరిత
గతిని రండు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

తెర వ్రాలును.

అనన్త గంగమ్—పాపం పాపం అయినది

(ప) నేశము—మూర్ఖుడు ఉన్న కుంభము—పాపము
అనన్త గంగమ్—పాపం పాపం అయినది)

దయా :—(స్వగత) పరమభక్తులు మిగిలారు ! నిమగ్న
బద్ధరాహిత్యముల బడయు గల్గినది ! మహామునుకులముల బడ
బగు పదమం బోలెడు గల్గినది. పరమేశ్వరునితో స్వచ్ఛముచేయుట
సాధ్యమగు వశమా ? తక్షణమే మోహావస్థాంతరముచేయుట నిష్క
మూర్ఖ మునింగిరాదు.

కుంభ :—(మూర్ఖులైన) హా ! మీరా ! మీరా ! ఇంకెన్న
బాచుభాగ్యము నాకిదన్ను లేదు ?

దయా :—రాజా ! పాపములును పాపములు.

కుంభ :—అయ్యా ! దయానందా ! నిర్భాగ్యులైనగు నా
కింక నూటలు యెట్లుగలుగును ?

సీ॥ నాదుభాగ్యము జీవము ♦ నాదుహృదయ

మైన రాసాధ్య ననునీడి ♦ యరిగినేడు

అమెలేకున్న నేనెట్లు ♦ లవనియందు

బ్రతుకగలవాడ ! చెప్పమా ! ♦ పరమపురుష !

దయా :—(మందహాసముతో) నాయనా ! ఆమె పాండు
రంగనిలో లీనమయినది. అందులకు నీవు సంతోష మందవలసినదే.
కాని, విచారమందలబని లేదు. నేనొక విషయమును చెప్పవలెను
విను. లోకములో నొకనికి నింకొకనికి శాశ్వతమగు సంబంధ మేదము
లేదు. అందఱకు బంధువగువాడ పాండురంగుడొక్కడే !... ..
నాయనా ! ఇంకవలకు నీహృదయ మజ్జనాంధకారావృతమైయున్నది

జ్ఞానోన్మితమునకు బ్రహ్మచర్యమును, సంసారమును దాటికొని యుండువాడు
 బ్రహ్మచర్యమును తాటికొని గర్భమును జూచి మోహించినవలెనగు ముచులకు చూపియు
 నడు. అట్లేనా బ్రహ్మచర్యము నాడుదుము. భవబంధములకుఁ బుట్టుచుండక
 భక్తితోనే బ్రహ్మచర్యము నిభవించు మహిమతాత్మకై చూతాము! మీరా
 బాబులలో గల నీరొక్కనియందలించి ముగ్ధుండుకై వేకాని భక్తిని బ్రశం
 సంపాదించి పోయినది నీ జాను నీకు మార్గవిద్యనియెనది. ఆమె యెట్లు
 బ్రహ్మచర్యమునకు ముగ్ధునియై పుట్టి, ముగ్ధునియై పుట్టినవలె బంధించిననో
 నీవు గ్రహించుము. బ్రహ్మచర్యము నందులో మదాయకమునగు నట్టి మార్గము
 నీ నీవుకుండ ననునదియును. అంతయు నీకాని—

ఉ. శాశ్వతమందు దేహమాలు ♦ శాశ్వతమంచు అలుబిడ్డలున్

శాస్త్రమును భోగములు • స్వాంతమనం దలపోసి భక్తిమై

శాస్త్రము ద్వారా విజ్ఞానము • సంస్కరణము జేయుకుంటామే.

“ఇ” స్వర సాఖ్యదాయకము • సద్దలికలునె యెన్నఁజేనియుఁ !

సంగ్రహము :—(ప్రయాణండుని పాదములపైఁబడి) మహాత్మా! నీ
యాజ్ఞను పాటించుట నీవు బోధామృతముం బ్రసాదించి హృదయ
పరివర్తనముగల్గించి, నన్ను ధన్యునింజేసితివి. నీవుచెప్పినచొప్పున
భక్తిగాలుగు మీరాశాసనాని హృదయమునందిడుకొని నిన్ను గురు
దేవునిగా భావించి పిషయశోలుండనుగాక, ముప్పొద్దులందు నా
పాపములకుగని సాధారణపాపములనే భజితును

దయా :—అయిన నిఃకర గానలసిన దేమున్నది ?

కుంభు :—మహాత్మా! అవ్యాజంబగు కరుణాతీతయముం
జూసి నన్ను ద్ధరించితివి—నా యజ్ఞానమును రూపు మాపితివి—
నాకుఁ బ్రహ్మోపాయ మెఱిగించితివి. మీరాబాయి నామము శాశ్వ
తముగా నుంచులటలఁ జిత్తూరులో నొకమందిరము నిర్మింపనలయును
ఇ.శ. ౧౯౨౭తకంటె. గావలసిన దేమున్నది? అయిన నిట్లగుగాక !

సీ॥ ధర్మరాలనమున రాని ♦ దనసంగాక !
 సగ్వలొకేకుమెప్పించు ♦ తక్కుధ శి
 శ్రీ పురుష బృంకసుంహన ♦ జెలగుగాక !
 పృథ్వీ గునధాస్యనమ్మిన్ది ♦ వెలయుగాక !
 దయా :—తథాస్తు ! తథాస్తు !! తథాస్తు !!!

పెద వ్రాలురు

షష్ఠాంకము సంపూర్ణము.

